

Barnets bästa

– En uppsats om barnets rätt till bonusföräldern

Av: Katarina Dahlqvist
Helena Paulsson

Lunds Universitet
Socialhögskolan
SOPA63
Vt-09

Handledare: Maria Bangura Arvidsson

Abstract

Authors: Katarina Dahlqvist, Helena Paulsson

Title: Best interests of the child – An essay on the child's right to the stepparent

Supervisor: Maria Bangura Arvidsson

Assessor: Anders Östnäs

Our work started in Föräldrabalken 6:9, 1 pcs, which says that if parents have joint custody and should one of them die the custody goes to the other parent. This reason finds its right in the core of the family, where both legal guardians live along with the child/ children. But today many children live in a reconstituted family with alternate housing on every other weekend, with half-brothers/-sisters from mother and father. The reconstituted families often contain a bonusparent as well, before referred to as a stepparent. Sweden is considered as a country that shows development of law regulation but in this question of legislation, Sweden is considered a nation that is behind. The central rule in Danish law says, the surviving relative, the parent remains single-handedly the guardian about parental responsibility which was joint. The rule is flexible and can be broken, considering what's best for the child.

The aim of our essay was to examine the child's relation to the stepparent, relating to today's new family constellations on the basis of a legal perspective. It is a qualitative study; eight qualitative interviews has been conducted, with attorneys/lawyers and social workers. All of our interviewees had arguments that concerned the child's best interest, however during the situation, it is a biological parent that disputes custody, but if it is about the bonusparent the rules change. Our study showed that the biological parent has a big scope legally about what is considered the child's best interest. All the interviewees took consideration regarding the child's interest but the interpretations differed. What we could see from our interviews was that there were differences in what one considered the child's best interest.

Keywords: The best interests of the child; Convention on the Rights of the Child; Family law division; Custody, Bonusparent; Stepparent; Social worker; Attorney; Lawyer

Nyckelord: Barnets bästa; Barnkonventionen; Familjerätt; Vårdnad av barn; Bonusförälder; Styvförälder; Familjerättssekretare; Socialsekreterare; Advokat; Jurist

Förord

Vi vill rikta ett varmt tack till alla informanter, det är tack vare ert samarbete och er insats som denna uppsats kommit till.

Vi tackar familjerättsenheterna och advokatbyråerna för vidare rekommendationer av nya informanter med adekvat erfarenhet och kunskap kring vårt undersökningsområde. Vi tackar även informanterna för tips om vidare litteratur inom ämnet.

Vi vill även tacka vår handledare Maria Bangura Arvidsson. Det är genom konstruktiv handledning och konkret feedback som har möjliggjort uppsatsens slutförande.

Avslutningsvis vill vi säga att vi uppskattar samtliga som deltagit i uppsatsen genom att undsätta tid, och genom att delge av sina personliga och professionella erfarenheter inom området.

Helsingborg 2009

Katarina Dahlqvist och Helena Paulsson

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	3
1. Inledning	5
1.2. Problemformulering	6
1.3. Syfte och frågeställningar	7
1.4. Begreppsdefinitioner	7
1.5. Förkortningar	8
1.6. Avgränsningar	9
1.7. Disposition	9
2. Bakgrund.....	9
2.1. Rättsregler genom historien	9
2.2. Familjekonstellationer.....	10
2.3. Föräldrareparationer.....	11
3. Metod	11
3.1. Metodval	11
3.2. Urval.....	12
3.3. Tillvägagångssätt	13
3.4. Bearbetning och analys av intervjumaterialet.....	14
3.5. Reliabilitet, tillförlitlighet och generaliserbarhet	15
3.6. Källkritik	16
3.7. Etiska överväganden	16
3.8. Förförståelse.....	17
3.9. Arbetsfördelning	18
4. Tidigare forskning.....	19
4.1. Forskning om vårdnadstvister	19
4.2. Forskning om föräldraskap	20
4.3. Forskning om barns bästa	20
4.4. Forskning om familjekonstellationer	21
5. Teori.....	21
5.1. Teori – Barnets bästa och de professionella aktörerna	21
5.1.1. Teorier om sociala rum och sociala system	22
5.2. Teori – Om familjekonstellationer.....	23
5.2.1 Teorier om senmodernt familjeliv.....	23
6. Barnets rättigheter.....	24
7. Resultatredovisning och analys.....	25
7.1. Familjerätten och de professionella aktörerna	25
7.2. Barnperspektiv	26
7.2.1 Barnkonventionen	27
7.2.2. Definition av barnets bästa.....	28
7.2.3. Barnets bästa i vårdnadstvister.....	30
7.3. Vårdnad, boende, umgänge.....	32
7.4. Föräldraperspektiv	33
7.4.1. Föräldrafunktionen.....	34
7.4.2. Rättsligt föräldraskap	34
7.4.3. Biologiskt föräldraskap	35
7.4.5. Socialt föräldraskap.....	36
7.5. Familjedomstol.....	36

7.6. Åldersperspektiv – Ålder (mognad).....	39
7.7. Samarbetssamtal.....	41
7.8. Upplysning/utredning.....	42
7.8.1. Snabbupplysningar.....	42
7.9. Svensk, dansk och norsk rätt.....	45
8. Sammanfattning	47
8.1. Slutdiskussion	48
9. Referenslista.....	52
Bilaga 1 – Informationsbrev	55
Bilaga 2 – Vinjett	56
Bilaga 3 – Intervjuguide.....	57

1. Inledning

I dagens samhälle har synen på barn och föräldraskap ändrats (Prop.1994:95:224: Prop.1997:98:7). Många barn lever i familjer som inte motsvarar den typiska kärnfamiljen och många har en föräldraroll till barn som inte är deras biologiska barn. I denna uppsats benämns just denna förälder som bonusförälder. Ytterligare namn för denna förälder är bland annat styvförälder, plastpappa och gummimamma (De Paula & Klang, 2006). Dessa familjekonstellationer blir allt mer vanliga och nu kan många barn uppfatta andra än sin biologiska förälder som just förälder. Enligt Statistiska centralbyrån (2006) lever 70 % av barnen i en kärnfamilj, och återstående barn lever i andra familjekonstellationer. Begreppet föräldraskap får en bredare innebörd i praktiken men vi vill studera om begreppet även får det på rättslig nivå.

En tanke om varför det är viktigt att studera fenomenet för oss tillbaka till annandag jul år 2004. Det var dagen då flodvågorna drabbade Indiska oceanens kuster. 543 svenskar dog, varav 140 var barn. Katastrofen tillhör den värsta, för Sverige, sedan förlisningen av Estonia 1994 (DN, 2007). Det var många barn som förlorade sina föräldrar i flodvågen, 2004, och Jack var en av dem. Innan julsemestern till Thailand bodde Jack tillsammans med sin mamma, bonuspappa och halvsystem. Jacks mamma och pappa hade gemensam vårdnad om Jack. När Jack och hans familj föll offer för Tsunamin, förlorade Jack inte bara sin mamma, utan även sin halvsystem. Jacks bonuspappa förlorade sin fru, sin dotter och Jack, då Jacks pappa fick ensam vårdnad om Jack. Jacks pappa flyttade till samma område där Jack haft sitt kontinuerliga boende då han insåg vikten av att Jack skulle få gå kvar i samma skola, ha närhet till sina kompisar och att få bo nära sin bonusförälder.

Vad vi vill visa med denna berättelse är att det är så här livet kan se ut. Vi drabbas av naturkatastrofer, sjukdomar och olyckor. Människan är en dödlig varelse, även föräldrar till minderåriga barn är dödliga. Vad händer barnet eller barnen när olyckan är framme? Man kan tänka och känna att detta är sådant som inte händer barn, men det hände Jack och hans familj, och där kan vi se hur betydelsefull relationen till bonusföräldern kan vara och att det är viktigt att fråga sig hur denna relation regleras juridiskt.

1.2. Problemformulering

FB 2 a § Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge.

FB 6:9 Om föräldrarna har gemensam vårdnad och en av dem dör tillkommer vårdnadsansvaret fortsättningsvis den andre föräldern ensam.

Ovanstående lagparagrafer ur Föräldrabalken talar för att barnets bästa skall tas i beaktande och att barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Med *barn* menas varje människa under 18 år (Hammarberg, 2006). Varje dag byggs familjer upp och det är inte längre bara kärnfamiljen, mamma, pappa och barn som man ser idag. Enligt Statistiska centralbyrån (2007) lever knappt 180 000 barn idag med växelvis boende eller varannan helg boende. I en ombildad familj lever barnet/barnen tillsammans med en bonusförälder, den man förr kallade styvförälder. Begreppet *bonusförälder* har förankrats i det svenska samhället och man ser fler och fler böcker på hyllorna med begreppet och vad det innebär (De Paula & Klang, 2006). Vad vi däremot inte ser är någon ändring av lagtext till förmån för de barn som lever under dessa förhållanden (Prop.1997:98:7). De barn som lever med en av sina juridiska föräldrar och varannan helg hos sin andra juridiska förälder, har kanske en nära relation till sin bonusförälder. Vid gemensam vårdnad får bonusföräldern en biroll enligt lagen. Enligt Föräldrabalken 6:9, 1 st., står det att om något skulle inträffa boendeföräldern, flyttas barnet per automatik till sin andra förälder. Det är här vår frågeställning kommer in, varför ser man inte till de faktorer som man annars använder sig av vid vårdnad och boendefrågor, såsom kontinuitet, syskon, skola, socialt umgänge? Varför ges barnet inte samma rättigheter? Är den juridiska föräldern alltid den rätta föräldern? Hur applicerar lagtexten *barnets bästa* i dessa sammanhang och är det i enlighet med Barnkonventionen?

1.3. Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att undersöka barnets relation till den icke-juridiske vårdnadshavaren i förhållande till dagens nya familjekonstellationer utifrån ett juridiskt perspektiv.

- Vad innebär föräldraskap i rättslig belysning?
- Hur tolkar advokater/jurister och familjerättssekreterare barns bästa när det gäller relationen till icke-juridisk förälder?
- Hur tolkar advokater/jurister och familjerättssekreterare barnperspektivet i vårdnadsfrågor?

1.4. Begreppsdefinitioner

De teoretiska begreppen kommer att användas som en förståelseram inför analysen (Blom, Morén & Nygren, 2006). Vi kommer även att utgå ifrån lagen och vilka olika tolkningar man kan göra av denna. Vi kommer således även att använda oss av juridiska klassifikationer för att analysera vår undersökning. Nedan följer koncisa förklaringar på relevanta begrepp som vi kommer att använda oss av i analysen.

<i>Familjerätten</i>	En del av civilrätten, här regleras familjens rätt, samt familjemedlemmarnas rättigheter och skyldigheter (Familjerätten, 2009).
<i>Familjerättssekreterare</i>	En socialsekreterare som har en socionomutbildning som grund, som arbetar med familjerättsliga ärenden utifrån Socialtjänstlagen och Föräldrabalken, kallas även familjerätts socionom (a.a.).
<i>Norm</i>	Det ”normala”, utifrån lagens perspektiv. I detta fall, två vårdnadshavare där bonusföräldern inte räknas juridiskt (Singer, 2000).
<i>Rättsdogmatik</i>	”Den del av rättsvetenskapen som arbetar med systematisering och tolkning av rättsregler under nyttjande av bl.a. skrivna lagregler, domstolsavgöranden och juridiska arbeten”. (Nationalencyklopedin, 2009: C).
<i>Interimistiskt beslut</i>	Det är när en myndighet eller en domstol beslutar om vad som ska ske i väntan på att ett mål eller ärende skall avgöras genom laga kraft (Nationalencyklopedin, 2009: D).

<i>Sociala rum</i>	Fält/område där personer/aktörer interagerar med varandra (Abercrombie, Hill & Turner, 2006).
<i>Aktörer</i>	De professionella personerna som interagerar med varandra i de sociala rummen.
<i>Sociala system</i>	Ett system där två eller flera aktörer interagerar med varandra, mer eller mindre, inom en given miljö.
<i>Reflexivitet</i>	Individens självkreation inte längre bygger på yttre faktorer, utan det är individen själv som skapar och återskapar sin identitet genom självreflektion.
<i>Öppenhet</i>	Det senmoderna samhället präglas alltmindre av traditioner, vilket innebär att det är genom öppenhet och individualism som verkligheten bildas (a.a.).

1.5. Förkortningar

Nedan följer förklaringar på förkortningar som kommer att finnas med i uppsatsen.

Barn – kommittén	Parlamentarisk kommitté som 1997 lämnade in SOU 1997:116, Barnets bästa i främsta rummet.
Barnkonventionen	Förenta Nationernas konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter.
FB	Föräldrabalk
Prop.	Proposition
SCB	Statistiska centralbyrån
SOS	Socialstyrelsen
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SoL	Socialtjänstlag

1.6. Avgränsningar

Intervjuguiden utgår ifrån en vinjett, där en ombildad familj beskrivs efter en skilsmässa eller separation. Familjen består av en boendeförälder som lever tillsammans med bonusförälder, och en ”varannan helg” förälder med gemensam vårdnad.

Då det finns många olika scenarion där man kan se till barnets bästa, begränsar vi oss till familjekonstellationen som nämnts ovan samt vad som händer vid bortgång av en juridisk boendeförälder. Uppsatsen begränsas till professionerna familjerättssekreterare, advokater och jurister. Fokus kommer att läggas på hur lagtexten tar hänsyn till barnets bästa och hur detta appliceras inom familjerätten. Hänsyn tas även till barnets vilja, och det finns en medvetenhet om att inte alla barn önskar bo med sin bonusförälder.

1.7. Disposition

I uppsatsen kommer följande att beskrivas: bakgrund, val av metod, metodens förtjänster, urval, tillvägagångssätt, bearbetning och analys av intervjumaterialet, tillförlitlighet och generaliserbarhet, källkritik, etiska överväganden och förförståelse.

I fortsatt framställan presenteras tidigare forskning och teorier som kommer att ligga till grund som förståelseram för analysen. Därefter följer resultatredovisning samt analys. Detta kommer att bearbetas med hjälp av den insamlade empirin.

Avslutningsvis följer en sammanfattning av vad som tagits upp, och därefter en slutdiskussion. I denna kommer tankegångar och slutsatser, som växt fram under uppsatsens gång, att tas upp. Här kommer även det synsätt kring problematiken som legat till grund för uppsatsens syfte att diskuteras.

2. Bakgrund

2.1. Rättsregler genom historien

Hafström (1966) beskriver rättshistorien med början i Magnus Erikssons landslag, här finner man grunden för bestämmelserna i Föräldrabalken 6:9. I denna står det att, *vid båda föräldrars frånfälle skulle den som stod närmast barnet genom släktskap ta över*

vårdnaden. Genom historien har männen varit överordnade kvinnorna och barnen men med 1921 års giftermålsbalk blev kvinnorna jämställda männen vad gällde vårdnaden av barn födda inom äktenskapet och man lade vikt vid att bestämmanderätten skulle tillkomma båda föräldrarna. Mannen stod dock kvar som förmyndare fram tills 1950 då Förädrabalken trädde i kraft (a.a.).

I början av förra seklet kom begreppet *barnets bästa* både internationellt och nationellt inom rättsväsendet (Dahlstrand, 2004). Åren mellan 1917-1920 kom den första lagstiftning som handlade om barns rättigheter. Fyra lagar stiftades de så kallade Barnlagarna, *1917 års lagar om äktenskaplig börd, om barn utom äktenskap, om adoption och 1920 års lag om barn inom äktenskap*. Dessa lagar innehöll bestämmelser om barns och föräldrars skyldigheter och rättigheter. De var även utformade för att tillgodose barnets bästa (a.a.).

Familjerättslig lagstiftning fick en genomgripande reform under 1970-talet där man undersökte barns rättigheter. 1977 tillsattes en utredning gällande barns rätt med uppdrag att finna olika åtgärder för att stärka barnens rättsliga ställning. Vid denna tid tog man mer hänsyn till rättvisa mellan föräldrarna än vad man såg till barnets rätt. Först i prop. 1981/82:168 fick barnets bästa en större betydelse i lagstiftningen. Den 26 januari 1990 signerade Sverige Barnkonventionen. Denna är inte direkt tillämplig i svensk lag men lagstiftningen ska anpassas till konventionen (Dahlstrand, 2004).

1996 infördes regler om att barn ska få komma till tals, syftet med detta var att värna om barnets rätt och att se till att barnets uppfattningar och önskningsar togs i beaktande. Samma år tillsattes Barnkommittén som 1997 kom med SOU 1997:116. I denna står att läsa att domstolarna ska ta barnets bästa i beaktande. 1998 infördes en portalparagraf i Förädrabalkens sjätte kapitel som innebär att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid avgörande om vårdnad, boende och umgänge (Dahlstrand, 2004).

2.2. Familjekonstellationer

Under de senaste tre decennierna har familjekonstellationerna ändrats. Idag lever 70 % av barnen i en traditionell kärnfamilj (Bäck-Wiklund & Lundström, 2001).

En traditionell kärnfamilj beskrivs enligt Statistiska centralbyrån (2006) som en familj med sammanboende föräldrar där alla hemmaboende barn är gemensamma (inkl. adoptivbarn). En ombildad familj beskrivs som en familj med sammanboende föräldrar

där ett eller flera barn är enbart kvinnans eller enbart mannens inklusive eventuella gemensamma barn (a.a.).

2.3. Föräldraseparationer

Enligt Statistiska centralbyrån (2006) upplevde 46 000 barn under 18 år en separation mellan sina föräldrar. De flesta av de 500 000 barn som lever skild från någon av sina ursprungliga föräldrar bor med sin mamma. 21 procent av barnen bor växelvis lika mycket hos båda sina föräldrar och 10 procent av barnen bor en del av tiden hos sin andra förälder. Det är vanligare att uppleva sin pappas än sin mammas död under barndomen. År 2006 förlorade 2 300 barn sin pappa, omkring 1 100 barn sin mamma och ett fåtal barn förlorade båda sina föräldrar. Under 2000-talet har närmare 18 000 barn i åldrarna 0-17 år upplevt sin pappas död under barndomen. Omkring 7 000 har förlorat sin mamma och runt 250 barn har mist båda sina föräldrar (a.a.).

3. Metod

3.1. Metodval

”Forskaren måste förstå den verklighet som hon studerar, men hennes förståelse bibringas andra genom en vetenskaplig teori som förklarar” (Aspers, 2007: 37). Vi har valt att använda oss av kvalitativ forskningsmetod då vi ämnar studera upplevelser och uppfattningar hos professionella yrkesutövare inom juridiken och familjerätten, om huruvida lagen, Föräldrabalken 6:9, 1st ser till barnets bästa i förhållande till den icke-juridiske föräldern. Den kvalitativa metoden lämpar sig bäst för studien då det är uppfattningar och upplevelser om ämnet som undersöks. Därmed anser vi att den kvalitativa metoden kan ge den empiri vi söker för att kunna analysera, förstå och förklara syftet.

Då innehållet av studien förmodligen inte kommer att ge enkla resonemang, menar vi, att den kvalitativa metoden, är den metod som bäst kan fånga upp den komplexitet som finns i undersökningen. Med uppsatsen vill vi få svar på kvalitativa frågor såsom; Hur tolkas lagen? Vad menas med barnets bästa?

Vi har använt oss av semistrukturerade kvalitativa intervjuer. Semistrukturerade

intervjuer lämpar sig väl, då vi får möjlighet till att ställa en mängd frågor till den som intervjuas, detta är ett sätt för att kunna hålla intervjun till det ämne som valts utifrån en intervjuguide. I forskarrollen ges en möjlighet att följa upp de svar som frambringas, med exempelvis följdfrågor som bidrar till mer information (Aspers, 2007). Även Kvale (1997) menar att semistrukturerade intervjuer innebär att frågeställningar ger möjlighet att följa upp informantens svar.

Vidare nämner Kvale (1997) några viktiga faktorer att ha med sig i rollen som intervjuare. Han menar att man bör ha kunskap inom ämnet man ämnar ställa frågor om, en metodmedvetenhet, en insikt om samtalsmetodikens svårigheter och ett kritiskt förhållningssätt, detta är något som vi har eftersträvat vid intervjuerna.

Vid intervjuerna använde vi oss av en vinjett (Bilaga 2), en så kallad fallbeskrivning. Detta val har gjorts för att ringa in området Föräldrabalken 6:9, Vinjetten innehåller konkreta händelser i vinjettpersonernas liv. Genom att använda en vinjettstudie får vi möjlighet att urskilja förändringar i informanternas värderingar. Vinjetten har legat till grund för de övriga frågorna under intervjuerna. Det är en mycket användbar metod enligt Jergeby (1999), då ”det är en metod som ger värderingar en social dimension genom att sätta in dem i en kontext”.

3.2. Urval

I ett tidigt skede beslutades att vi ville intervjua professionella med kunskap, kompetens och eventuellt erfarenhet i frågeställningen. Urvalet av informanter består av fem familjerättssekreterare, två advokater och en jurist. Informanterna arbetar vid olika byråer och familjerättsenheter i Skåne. Med Kvale (1997) i åtanke bestämde vi oss för åtta intervjuer, då han menar att det finns en tendens att man vid kvalitativa forskningsintervjuer kan ha antingen för många, eller för få informanter.

Grunden för urvalet av informanter gjordes utifrån uppfattningen om att det är de som arbetar direkt inom intervjuområdet. Informanterna är nyckelpersonerna i undersökningen. Vår föreställning är att dessa har en vana och kan se och förklara hur de ser på lagen och vilken erfarenhet de har av den. Aspers (2007) menar att detta är en vanlig utgångspunkt för urval av vem som skall intervjuas. Han säger att ”[en] grund för att välja ut vem man skall intervjua [...], är att man exempelvis tror att någon sitter inne med specifika kunskaper” (Aspers, 2007: 92). En strävan var att informanterna skulle ha

likvärdig erfarenhet, därför fokuserades det på erfarenhet framför noviser inom området. Enligt Aspens (2007) söker man ofta inom kvalitativ forskning efter osynliga egenskaper, såsom erfarenhet. Det gjordes inget urval baserat på kön eller ålder, detta då vi anser det ha liten eller ingen avgörande betydelse för syftet.

3.3. Tillvägagångssätt

Som ett första led i tillvägagångssättet skrev vi en uppsatsplan innehållande olika överväganden såsom metodologiska överväganden, etiska överväganden, urval av intervjupersoner, avgränsning, uppsatsens syfte, problemformulering och frågeställningar. Därefter, i enlighet med uppsatsplanen, gjorde vi upp en tidsram för uppsatsens olika delar och faser.

Rent metodologiskt började vi med att eftersöka tänkbara informanter inom olika familjerättsenheter och advokatbyråer. Kontaktuppgifter hittades på olika hemsidor, såsom kommunhemsidor. Eftersökandet på informanter avgränsades till olika kommuner i södra Sverige. I samma skede, som vi eftersökte informanter, formulerades ett informationsbrev som skickades per post till de informanter som bekräftat att de skulle kunna tänka sig att intervjuas.

Efter att samtliga informanter erhållit informationsbrevet, kontaktade vi dem på nytt för att få bekräftelse om tid och plats för intervjutillfälle. En svårighet i sökandet efter möjliga informanter var att tider ändrades och att vissa intervjuer avbokades. Problemet med uteblivna informanter löstes fortgående genom tips via kontaktnät, och genom hänvisningar från de olika advokatbyråerna. Precis som Aspens (2007) skriver utgör informanterna viktiga kuggar för undersökningen. Han menar att forskaren ”bör lägga ned en hel del tid på att etablera kontakter med personer som kan fungera som informanter” (Aspens, 2007: 72), vilket var något som vi eftersträvade eftersom det är informanterna som besitter kunskapen och informationen som behövdes för undersökningen.

I informationsbrevet (Bilaga 1) delgavs kontaktpersonerna information om vad intervjun handlade om.

Tanken har från start varit att ta hänsyn till vilken miljö som passade bäst för informanterna. Det går aldrig på förhand veta vilken plats som är bäst enligt Aspens (2007). Samtliga informanter valde att få intervjuas på sina arbetsplatser.

Dagarna innan de första intervjuerna gjordes en pilotintervju med utomstående intervjupersoner, dels för att få konstruktiv feedback inför eventuell korrigerande av frågorna, samt för att få en uppfattning om hur lång tid intervjun skulle ta. Efter pilotintervjun bearbetades intervjuguiden något inför kommande intervjuer med våra informanter. Kvale (1997) menar att det dessutom är bra att utföra en pilotintervju för att öka sin förmåga ”att skapa ett tryggt och stimulerande samspel” (Kvale, 1997: 137). Informationsbrevet, vinjetten, och intervjuguiden finns redovisade såsom bilagor (Bilaga 1-3).

Rent konkret har vi båda deltagit i intervjuerna, en av oss ansvarade för att ställa frågor utifrån intervjuguiden, och den andra tog ansvar för att anteckna och ställa fler frågor allteftersom intervjuerna fortgick. Rollerna vid intervjuerna har varit ett medvetet val för att hålla en tydlig struktur för både vår och informanternas skull. En fördel med att intervjua på detta sätt är den tydliga strukturen.

Intervjuerna varade mellan 1- 1,5 timme. Vi använde oss av vinjetten (Bilaga 2) intervjuguiden (Bilaga 3), och följdfrågor allteftersom intervjun löpte på.

Under alla intervjuer har den kvalitativa intervjun beaktats som ett mellanmänniskt samspel där parter genom dialog, pratar om något som är ömsesidigt viktigt och intressant. Vad som har givit oss tanken om det mellanmänniska samspelet har sin utgångspunkt ur följande citat:

Intervjuaren måste bygga upp en atmosfär där den intervjuade känner sig trygg nog för att tala fritt om sina upplevelser och känslor. Detta innebär att inta en ömtålig balans mellan det kognitiva kunskapsökandet och den mänskliga interaktionens etiska aspekter.

(Kvale, 1997)

3.4. Bearbetning och analys av intervjumaterialet

”När en forskare har gjort en intervju måste den i någon form presenteras i form av text; det går självfallet inte att endast ha materialet i huvudet eller på band, och den nödvändiga reflektionen riskerar att utebli” (Aspers, 2007: 149). Allteftersom intervjuerna fortgick transkriberades de. Anledningen till att materialet transkriberades i anslutning till intervjuerna var för att kunna återge dem så detaljerat som möjligt. Aspers (2007) menar att en ordagrann transkribering underlättar efterarbetet, och ökar

tillförlitligheten av materialet, därför var vi även noggranna med att återge meningsbärande pauser, intonationer och skratt.

Efter transkriberingen kodades och kategoriserades materialet. Vid kodningen utgick vi ifrån Aspers (2007) marginalmetod med färgpennor, för att det är en enkel och konkret metod. Marginalmetoden innebär att man antecknar i marginalen på utskriften med ord och symboler för att enkelt kunna identifiera mönster, likheter och skillnader i informanternas svar. Detta underlättar i sin tur generaliserbarheten utifrån den faktiska empirin inför analysen (a.a.).

Slutligen har en analys gjorts utifrån all empiri, det vill säga intervjumaterial, tidigare forskning och utvald teorier. Detta har gjorts för att kunna begripliggöra och skapa förståelse kring analysen, för att kunna besvara våra frågeställningar.

Analysens struktur som vi kommer att använda oss av är den narrativa analysstrukturen. Denna har valts för att vi ska kunna återge en sammanhängande historia från intervjuerna. En narrativ strukturering utgör en tidsenligt organiserad text med tydlig mening (Kvale, 1997). Då vi undersöker ett familjerättsligt perspektiv lämpar sig den narrativa strukturen väl för arbetet.

3.5. Reliabilitet, tillförlitlighet och generaliserbarhet

Vi är medvetna om att den kvalitativa forskningsmetoden kan ifrågasättas genom resultat som kan ha skapats genom ledande frågeställningar, för få intervjupersoner och subjektiva tolkningar av resultat (Kvale, 1997).

För att öka reliabiliteten av empirin har vi strävat mot objektivitet, och sökt att medvetandegöra subjektivitet genom att vara två författare och kontrollera varandra (Kvale, 1997). Genom att vara medvetna om vårt tolkningsföreträde är intentionen att delge olika infallsvinklar som kommer att redovisas ur empirin. Redovisningen kommer att ske genom citat och refererat från intervjuerna.

Kvale (1997) omnämner den kvalitativa forskningsintervjun som symbios mellan beskrivning och tolkning. Vårt mål är att vara tydliga med vad som är vårt redovisade material, och att vara tydliga när tolkningar görs. För att öka tillförlitligheten finns vinjetten och intervjuguiden bifogade (Bilaga 2-3), för att du som läsare ska kunna få en tydligare bild av hur intervjuerna har sett ut, och därmed kunna avgöra analysens

trovärdighet.

”Genom att klarlägga argumenten för läsaren kan forskaren göra det möjligt för läsaren att bedöma riktigheten i generaliseringsanspråket” (Kvale, 1997: 211). Frågan om vem som ska utföra generaliseringen utifrån empirin har ett grundläggande värde för oss som författare. I enlighet med Kvale (1997) är det av stor vikt att man som författare delger läsaren tillräckligt av empirin så att generaliserbarheten ska kunna genomföras. Generaliserbarheten är viktig för uppsatsen då det är ett vetenskapligt kunskapskrav när det gäller forskning (a.a.).

3.6. Källkritik

Det är viktigt att man som forskare har med sig att teorin vid ett forskningssyfte alltid kan ifrågasättas då de består av idealiseringar eller renodlingar av kunskap gällande olika fenomen (Aspers, 2007). När det gäller källkritik av teorier är detta något som vi bär med oss i vårt arbete. I likhet med vad Rejmer (2003) anser, kan teorier ifrågasättas och diskuteras men de är viktiga för analysen då de innehåller betydande begreppsapparater för att kunna förstå och förklara empirin.

En bedömning vad gäller relevans och representativitet har gjorts när det gäller urvalet av tidigare forskning. Vi anser att forskningen är relevant då vi har valt att utgå ifrån forskning som behandlar undersökningsområdet. Vi menar att tidigare forskning minimerar risk för feltolkningar eller fördelaktiga tolkningar, då det kan återkopplas till andra forskares svar och resultat under analysen. Det föreligger dock en risk att författarna till den tidigare forskningen har sin förförståelse och kan färgas av denna lika mycket som vi påverkas av våra förförståelser. Då vi har med ett antal avhandlingar och studier minimeras risken av detta då samma frågor belyses av flera olika forskare.

Det finns en medvetenhet om att all empiri kan ifrågasättas, men vi har eftersträvat ett sakligt och sanningsenligt förhållningssätt vid användandet av detta. Teorier, tidigare forskning, och övrig litteratur som använts har varit nödvändiga inför analysen och för att kunna begripliggöra all empiri.

3.7. Etiska överväganden

Det finns ett oerhört viktigt perspektiv som man, såsom forskare, bör ta i beaktande när

man undersöker ett fenomen som berör människor, nämligen det etiska perspektivet. Kvale (1997) menar att det inte finns klara regler eller lösningar som man såsom forskare kan ta till när det kommer till etisk problematik, men det finns enligt författaren sätt att förhålla sig till den kvalitativa forskningsetiken genom ett par normativa och betydande teman (a.a.). För vår del är det en naturlig del av uppsatsprocessen då detta är något som betonats i hög grad under utbildningens gång. Vi har tidigt fått reflektera över vikten av att tänka på de etiska dilemman man kan ställas inför vid exempelvis kvalitativa intervjuer. De huvudprinciper som vi förhållit oss till i vårt arbete, när det gäller den etiska aspekten, är följande principer som återges i fyra huvudkrav:

1. Informationskravet, det vill säga att delge våra informanter information om uppsatsens syfte.
2. Samtyckeskravet, att låta informanterna ge samtycke om att delta i studien.
3. Konfidentialitetskravet, att vi aidentifierar våra informanter och att vi vid intervjusituationen har förklarat om bevaringen av konfidentialiteten, samt om förvaringen av inspelade intervjuer och utskrifter på säkert ställe.
4. Nyttjandekravet, relevant information endast för uppsatsens syfte.

(Vetenskapsrådet, 2002)

I intervjusituationen förklarades det för informanterna att de skulle spelas in på diktafon, samtliga informanter gav sitt samtycke till detta. Vi förklarade hur intervjun skulle se ut rent strukturellt, och att de när som helst kunde be om att få pausa eller att stanna upp intervjun. Slutligen informerades informanterna att inspelningarna skulle transkriberas och förvaras på ett aktsamt sätt.

Vår strävan är att följa både krav och rekommendationer, samt att låta intervjupersonerna ta del av resultatet.

3.8. Förförståelse

I Nationalencyklopedin (2009) förklaras förförståelsen med följande ord "[varje] tolkning av en handling eller en text antas förutsätta en föregående förståelse och är således aldrig helt förutsättningslös".

Vi är två författare med två olika förförståelser som tillsammans har skrivit en uppsats. Den ena vars förförståelse för denna fråga kommer av att hon lever i en

ombildad familj, där hennes äldsta son bor med henne, sin bonuspappa och sin halvbror. Hon är medveten om att hennes familjeliv, hur hon är som person och utbildningen som hon läser påverkar hennes syn på detta. Den andra utav oss, har ingen erfarenhet av att leva i en ny familjekonstellation som sådan, men är uppväxt med ett bonussyskon och bär med sig detta som en medvetenhet i hennes förförståelse. Vi är även medvetna om den inverkan som massmedier och tidigare forskning har haft för våra förförståelser. Rejmer (2003) förklarar hur förförståelsen skapas och internaliseras i forskaren med följande ord ”i det första momentet observerar forskaren undersökningsobjektet och erhåller därigenom en förförståelse för undersökningsobjektet” (Rejmer, 2003: 60).

I uppsatsen kommer lagens tillämpning i 2000-talets familjekonstellationer att redovisas. Det finns en medvetenhet om att våra förförståelser kan påverka nyanseringen av framställningen. Man kan undra om det kan vara så att lagen idag, på olika vis, halkat efter utvecklingen då det gäller just familjekonstellationer. Faktum är att det finns många barn som lever tillsammans med en juridisk och en icke-juridisk förälder i dag, och att man hela tiden pratar om att man ska utgå från ett barnperspektiv och alltid se till barnets bästa, men gör man det? Och på vilket sätt anser man att man gör det?

Att förälder till yngre barn dör hör inte till det mest vanliga, tack och lov, men lagen ska se till ett barnperspektiv. Vi tror att det finns många föräldrar som vill att barnens boende ska vara tryggt. Att det finns de föräldrar som vill ha en vetskap om att barnen får fortsätta ha en relation med sin bonusförälder och sina halvsyskon. Det är med dessa ”glasögon” vi skriver vår uppsats. Aspers (2007) skriver att man måste förstå verkligheten som man studerar, och att förståelsen kommer genom en vetenskaplig teori som är förklarande. Förståelsen av det empiriska materialet består av våra förförståelser genom livserfarenhet och vetenskaplig teori.

3.9. Arbetsfördelning

Idén till uppsatsen föddes under rättskunskapskursen på socionomprogrammet, ledd av Morten Klemme Nielsen under höstterminen 2007. Efter att tidigt ha bestämt oss för uppsatsens ämne arbetade vi tillsammans fram en uppsatsplan med problemformulering, syfte och frågeställningar. Utifrån uppsatsplanen framarbetades sedan ett tidsschema

över arbetsprocessens olika faser. Under arbetets gång har vi delat upp relevant läsning såsom avhandlingar, metodböcker och artiklar sinsemellan. Då vi har haft semistrukturerade intervjuer valde vi att dela upp huvudfrågor och följdfrågor, även transkriberingsarbetet delades upp. Därefter sorterades viktiga och relevanta uppgifter ut ur empirin. Vi har även delat upp skrivandet efter ansvarsområden därefter har vi tillsammans bearbetat och slutfört all text. Vårt gemensamma intresse för arbetet har varit till en stor fördel.

4. Tidigare forskning

I uppsatsen tittar vi på hur man i tidigare forskning tolkar begreppet barnets bästa och vad begreppet föräldraskap innebär.

4.1. Forskning om vårdnadstvister

Johanna Schiratzki disputerade 1997 med *Vårdnad och vårdnadstvister*. Avhandlingens syfte är att diskutera vårdnad om barn ur ett rättsdogmatiskt perspektiv. Hennes huvudslutsats är, att när man som förälder har gemensam vårdnad, så har man rättslig status även om man inte är delaktig i barnets liv. Hon menar att föräldraskap, som åtagande, borde ingå i vårdnaden.

Annika Rejmer disputerade 2003 med *Vårdnadstvister*. Detta är en rättssociologisk studie som har barnets bästa som utgångspunkt. Hon ser till tingsrättens funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter, och hon ser även till Barnkonventionens och Föräldrabalkens barnperspektiv. Vidare nämner hon subjektiva och objektiva perspektiv och tar även upp barnpsykologiskt perspektiv. Hon har i sin avhandling gjort en enkätundersökning där vi kan knyta an våra informanternas svar. Hon kommer, i sin avhandling, fram till följande slutsatser, att det enskilda barnets behov och önskemål inte utreds i den omfattning som är föreskriven. Hon kommer även fram till att trots att barnets bästa ska vara två samarbetande föräldrar läggs inte fokus på samarbetssamtal eller tingsrättshandlingar som egentligen ska syfta till detta.

Lotta Dahlstrand disputerade 2004 med *Barns deltagande i familjerättsliga processer*. Syftet med avhandlingen är att se vilka möjligheter barn har att vara delaktiga i familjerättsliga processer. Detta är en rättsvetenskaplig analys som

kompletteras med frågor som vanligtvis inte tillhör en rättsdogmatisk avhandling. Hon tar upp barnperspektivet och lägger vikt vid att barnet är expert på sin egen situation. Vidare går hon in på föräldrars påverkan på barns åsikter och ser även till de olika tolkningarna kring barnets bästa. Dahlstrand diskuterar begreppet vårdnadshavare och tittar till de olika bedömningar som görs. Hennes studie visar att barnets åsikter inte tas i beaktande trots att det finns reglerat i svensk lag, och i Barnkonventionen. Hennes slutsatser är att barnets rätt att komma till tals bör förstärkas, och att fokus bör läggas på metodutveckling gällande socialtjänstens utredningar. Hon kommer även fram till att lagen bör kompletteras med en rättighet för barnet att få ta del av information, och hjälp att förstå vad en utredning innebär.

4.2. Forskning om föräldraskap

Anna Singer disputerade år 2000 med *Föräldraskap i rättslig belysning*. Även denna avhandling är rättsdogmatisk. Singer granskar reglerna för fastställande av rättsligt föräldraskap och har utgångspunkt i barnets intresse. Hon har även sett över lagstiftningen i våra nordiska grannländer vilket vi har använt oss av i vår intervjuguide. Singer tittar på de olika definitionerna av barns bästa och föräldraskapet diskuteras ur olika definitioner. Hennes slutsats är att lagen ser olika på föräldraskap dock med fokus på den biologiska tillhörigheten. Det biologiska föräldraskapet ges företräde vid rättslig status. Samtidigt menar hon att det är uppenbart att föräldraskapet, ur ett rättsligt perspektiv, inte är omtvistlig. Den bakomliggande sanningen är komplex, hon menar att olika ideologier och anpassningar till verkligheten leder till flera olika svar om vem som är förälder. Med utgångspunkt i barnets intresse bör de olika föräldraskapen, det vill säga det sociala, biologiska och rättsliga kunna samexistera.

4.3. Forskning om barns bästa

Heide Ottosen har 2004 gjort en sociologisk analys, *Samvaer til barnets bedste? Om regler og praksis på samværsområdet*. Detta är en avhandling som behandlar det familjerättsliga området vad gäller barnets bästa, och om regler och praxis gällande samförstånd. Det är en konkret avhandling om hur den familjerättsliga förvaltningen i Danmark tolkar barnets bästa, och om huruvida vissa föreställningar om barnets bästa

ges ett maktfullt företräde vid vissa sakbehandlingar och beslut. Hon belyser genom sin avhandling vilken fokus barnen har och får i sakfrågorna. Hon kommer, i sin avhandling, fram till att det finns lojalitetskonflikter för barnet i förhållande till föräldrarna. Hon menar att det inte är rimligt att man som barn kan förväntas se vilka framtida konsekvenser ens mening får, därför bör barnet ges möjlighet att senare ändra sin mening. Hennes slutsats är att detta är något som myndigheterna bör ta hänsyn till. Undersökningen visar att myndigheternas beslut bör fattas med hänsyn till det framtida perspektivet gällande barnets relationer.

4.4. Forskning om familjekonstellationer

Margareta Hydén och Lars-Christer Hydén (2002) har skrivit en studie kring de föränderliga familjeformerna i samhället. Nämnda avhandlingar/studier ser på olika sätt till hur begreppet barnets bästa används i förhållande till lagtexterna.

Deras avhandling visar att män och kvinnor vill leva i en familj, med barn. Deras resultat visar även att när det gäller denna konstellation finns det inga skillnader mellan mäns och kvinnors vilja till detta. Däremot när det gäller synen på vardagen i familjelivet visar deras resultat på skillnader mellan män och kvinnors syn.

5. Teori

I detta kapitel förklaras de teorier som kommer att användas i analysen. De teoretiska begreppen som förklaras i kommande stycken är *sociala rum*, *fält*, *aktörer*, *sociala system*, *reflexivitet* och *öppenhet*.

5.1. Teori – Barnets bästa och de professionella aktörerna

Vår studie har sin bakgrund i en tolkning om att Föräldrabalken 6:9, 1 st. utgår ifrån den traditionella kärnfamiljen där de båda rättsliga vårdnadshavarna lever tillsammans med barnet/barnen. Lagen innebär att vårdnadsansvaret går över per automatik till den efterlevande vårdnadshavaren vid dödsfall. Det teoretiska verktyg som kommer att ligga till grund för analysen är Bourdieus begreppsapparat om sociala rum, fält och aktörer, och Luhmanns begreppsapparat om sociala system. Teorier har valts i enlighet med

Heide Ottosens (2004) analysmodell. Dessa teorier kommer således att utgöra förståelseramen för analysen. Det är genom dessa som vi kommer att beskriva, analysera och förstå barnets bästa som en social konstruktion utifrån intervjuer med de olika informanterna, det vill säga aktörerna på fältet, inom familjerätten och juridiken, som arbetar utifrån barnets bästa.

Varje fält består av sociala relationer med aktörer som har olika positioner och som interagerar med varandra genom relationer. Varje aktör har en resurs eller kompetens som är vidkommande på olika sätt inom de olika fälten eller sociala systemen. Vi kommer, liksom Heide Ottosen (2004) gör i sin avhandling, att använda Bourdieus och Luhmanns teorier, där familjerätten och juridiken fungerar som institutionella eller organisatoriska fält, i vilka olika aktörer eller deltagare kämpar om rätten till att definiera vad barnets bästa är (Heide Ottosen, 2004). De sociala rummen, det vill säga fälten, utgörs därmed av familjerätten och juridiken, och aktörerna utgörs av professionella yrkesutövare inom dessa fält, familjerättssekreterare, jurister och advokater. Det är dessa, som genom sina professioner behandlar, tolkar och definierar barnets bästa i dessa fält. Det innebär att det är de såsom aktörer, experter och professionella, inom dessa fält sätter spelreglerna och definierar spelets förutsättningar om vilka argument som gäller för barnets bästa eller inte.

5.1.1. Teorier om sociala rum och sociala system

Vi har valt att utgå ifrån den franske sociologiprofessorn Pierre Bourdieus teori om *sociala rum*, och den tyske sociologiprofessorn Niklas Luhmanns teori om *sociala system* för att förstå och förklara fenomenet som vi undersökt. Bourdieu menar att samhället kan ses som ett socialt rum där olika *aktörer* i olika positioner interagerar med varandra genom relationer (Abercrombie, Hill & Turner, 2006). I det sociala rummet ingår olika fält, i studien utgör det juridiska ett fält och det sociala ett fält. Bourdieus teori om aktörer och sociala rum kommer således att utgöra en del av förståelseramen för analysen av empirin. Även den tyske sociologi professorn Luhmanns teori om sociala system kommer att utgöra en del av förståelseramen för analysen. Luhmanns begreppsapparat sociala system innebär ett sätt att reducera komplexitet i samhällets existerande sociala system. Luhmann definierar samhället som ett system som täcker alla former av kommunikation. Sociala system återspeglar

meningsfull information om dess egen miljö för att kunna överblicka externa relationer med andra sociala system i samhället. De sociala systemen utgör sofistikerade system då de därigenom kan processa, samla och reagera på andra sociala system (a.a.).

5.2. Teori – Om familjekonstellationer

Teorin om den senmoderna familjekonstellationen har valts utifrån Hydén och Hydéns (2002) teoretiska perspektiv. I studien använder författarna sig av Giddens teori om reflexivitet och öppenhet för att teoretiskt förklara den senmoderna familjen. Deras resonemang utifrån Giddens teori är ett applicerbart teoretiskt verktyg för att förklara och förstå dagens familjekonstellationer.

Hydén och Hydén (2002) använder Giddens teori om öppenhet och reflexivitet för att beskriva den senmoderna tidens familjekonstellationer. De skriver att dagens samhälle är i ständig rörelse, präglad av öppenhet och reflexivitet och tillvaron inte längre är given. De konstaterar vidare att ”i vår tid är parförhållande en paradox, [och att i] vår tidsålder är kollektiv och solidaritet lågt värderad och individualismen hyllad” (Hydén & Hydén, 2002: 30). Inför vår analys är även detta ett viktigt redskap för att förstå dagens familjekonstellationer. Deras resonemang indikerar att vi inte lever i ett statiskt samhälle som kännetecknas av den traditionella kärnfamiljen, utan att dagens familjeformer är mer komplexa än så. Varför författarnas resonemang är intressant såsom förståelseram inför analysen är för att de genom Giddens teori om öppenhet och reflexivitet visar att ingenting är givet i det senmoderna samhället.

5.2.1 Teorier om senmodernt familjeliv

Den brittiske sociologen och professorn Giddens hävdar i sin teori att reflexivitet och öppenhet är något som kännetecknar vårt samtida samhälles utveckling (Abercrombie, Hill & Turner, 2006). Giddens menar att traditioner präglar den senmoderna människans val och handlingar allt mindre, och att individen därigenom når en ”ökad medvetenhet om individens och den kollektiva identitetens innehåll och villkor” (Nationalencyklopedin, 2009: A). Detta innebär att vi inte längre lever i ett traditionellt lokalsamhälle, utan i en verklighet med fler komplexa familjekonstellationer än lokalsamhällets traditionella kärnfamilj.

I verkligheten har barn och vuxna alltid levt i komplexa familjeformer. I dag uppstår nya former p.g.a. skilsmässor, separationer, nya parbildningar, omflyttningar m.m. Barn vilkas föräldrar skilt sig och därefter bildat nya familjer och som regelmässigt bor ömsom med sin pappa i hans nya familj, ömsom med sin mamma i hennes familj lever i "tvåkärnefamiljer".

(Nationalencyklopedin, 2009: B)

Då verkligheten innefattar komplexa familjekonstellationer är Giddens teori om reflexivitet och öppenhet ett adekvat teoretiskt verktyg som en förståelseram.

6. Barnets rättigheter

I detta avsnitt följer en presentation av olika underlag som behandlar barnets rättigheter, som vi kommer att använda i vår analys.

En ny myndighet inrättades 1993, Barnombudsmannen, med syfte att företräda barn och ungas rättigheter. Barnombudsmannen nämner ett antal punkter för att komma fram till vad som är barnets bästa. Dessa innefattar olika definitioner såsom Barnkonventionen, samhället, forskningen, nätverket och beslutfattaren själv.

1996 tillsattes en Barnkommitté med uppdrag att överblicka den svenska lagstiftningen i förhållande till Barnkonventionen (Barnombudsmannen, 2001).

Barnkommittén lägger stor vikt vid att arbetet med barnfrågor ska innefatta ett barnperspektiv.

Prop.1994: 95:224, *Barns rätt att komma till tals*. Syftet med denna var att stärka barns garantier att få göra sin röst hörd. Denna proposition definierar barns rätt att komma till tals och att individen kan ha intresse av utgången även om man inte är part i målet.

Första gången barns mänskliga rättigheter formuleras är i Barnkonventionen. Barnkonventionen antogs den 20 november 1989 av FN:s generalförsamling. Denna innehåller en preambel, en så kallad inledning, samt 54 artiklar (Hammarberg, 2006). Artikel 3.1 handlar om barnets bästa: "Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet" (Hammarberg, 2006: 11). Artikel 12.2 handlar om barnets rätt till åsikt:

”Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad” (Hammarberg, 2006: 12). Det är regeringen och riksdagen, i Sverige, har det yttersta ansvaret för att konventionen efterlevs (Barnombudsmannen, 2001).

Prop.1997:98:7, *Vårdnad, boende och umgänge*. Propositionen innehåller förslag till ändringar i Föräldrabalken. Man eftersträvar samförståndslösningar och man vill se en ökning av den gemensamma vårdnadsformen. Propositionen betonar över även vikten av att domstolarna ska ha en helhetsbedömning av barnets bästa i sina domslut.

7. Resultatredovisning och analys

Här följer vår analysdel som kommer att innehålla teori, tidigare forskning och empiri som arbetas in allteftersom analysen fortlöper. Vinjetten och våra intervjufrågor kommer även att finnas med i analysen och resultatredovisningen där dessa behandlas.

7.1. Familjerätten och de professionella aktörerna

Vi har intervjuat fem familjerättssekreterare, två advokater och en jurist. Advokaterna är de som har en längre utbildning, med Jur. Kand. i botten, och med erfarenhet av just familjerätt. Familjerättssekreterarna är utbildade socionomer, och de har alla lång erfarenhet som just familjerättssekreterare. Detta urval var ett önskemål vid sökandet informanter, då vi undersöker en fråga som är föränderlig över tid.

Giddens menar att parförhållanden är en paradox i dagens samhälle, att vi befinner oss i en tid där individen präglas av öppenhet och reflexivitet. Vilket i sin tur innebär att verkligheten utgörs av komplexa familjekonstellationer (Hydén & Hydén, 2002).

Familjerätten är ett rättsområde tillhörande civilrätten. Här regleras förhållandet mellan föräldrar och barn men även mellan ogift man och ogift kvinna som lever under äktenskapsliknande förhållanden. Familjerättsenheten fungerar som ett fält, i det sociala rummet familjerätten, som ingår i det sociala systemet som utgörs av samhället. Aktörerna inom detta fält utgörs av familjerättssekreterarna som då är professionella yrkesutövare på våra familjerättsenheter. Det andra fältet utgörs av det juridiska, de professionella aktörerna här utgörs av jurister och advokater.

Familjerätten och juridiken fungerar som organisatoriska fält, i vilka våra olika aktörer kämpar om rätten till att definiera vad barnets bästa är (Heide Ottosen, 2004). Som förälder vänder man sig till advokatfirmor för att få hjälp med vårdnadsfrågor. Annars är det familjerättssekreterarna som handlägger barnets ärende. Detta kan ske genom föräldrars önskan eller genom tingsrättens begäran. De sociala systemen utgör sofistikerade system då de därigenom kan processa, samla och reagera på andra sociala system (Abercrombie, Hill & Turner, 2006). Det är genom våra intervjuer som aktörerna visat hur de reflekterar över det sociala systemet.

7.2. Barnperspektiv

Enligt den svenska Barnkommittén måste allt utredningsarbete och all handläggning av barnfrågor bedrivas ur ett barnperspektiv. Med detta menas att barnet ska vara i fokus genom hela utredningsarbetet. Man skapar en bild av barnets uppfattningar, livssituation och detta görs av vuxna som ska tolka, förstå och försöka se barnets situation (Rejmer, 2003).

En av familjerättssekreterarna visade på vikten av att fråga vidare. Hon började med att berätta att hon hade ”en liten femåring, som [hon] frågade hur det var när han åkte hem till sin pappa, [och] vem hans pappa var”, sedan visade hon ett Nallekort som barnet valde när han skulle beskriva sin pappa. Kortet som barnet hade valt var rött och visade en väldigt arg björn. Därefter förklarade hon att även hon hade trott att pappan var arg med orden ”ja, och det hade jag också trott om jag inte frågat vidare [och] när vi pratade vidare, [svarade barnet] ja men det ser du väl, den nallen är störst och starkast och min pappa är störst och starkast och bäst i hela världen. Så det där med tolkning ska man vara försiktig med” (Familjerättssekreterare 1, 2009).

Prop. 1994:95:224 definierar barns rätt att få komma till tals på följande sätt: ”Även en person som själv inte är part i ett mål eller ärende kan ha ett intresse av utgången i målet eller ärendet. Ibland finns det regler som syftar till att en sådan persons uppfattning skall bli beaktad” ”sådana regler kan benämnas som en ”rätt att komma till tals”.

Barnperspektivet innefattar att man ser barnet som expert på sin egen situation. Den vuxne måste ha förmåga att känna empati, ha inlevelse och att kunna sätta sig in i barnets situation. Sedan är det den vuxne med sin kunskap och erfarenhet som ska fatta

ett beslut (Dahlstrand, 2004). En utav våra informanter menar att man i alla frågor ska se till barnets bästa, hon säger:

Alltså i alla frågor som rör barn ska man se till barnets bästa. Oavsett vem som är vårdnadshavare och var man bor och hur det ser ut i övrigt. Alltså man måste alltid göra en bedömning utifrån, var mår barnet bäst. Var de har sin uppväxtmiljö, sina kompisar sin sociala trygghet, vem de är uppväxta med, vem de själva ser som en trygghet [...] Så hans familjära miljö den är ju hos bonuspappan här då ju.

(Advokat 1, 2009)

7.2.1 Barnkonventionen

”Hur tar lagtexten Föräldrabalken 6:9, 1 st. hänsyn till barnets bästa? Enligt Föräldrabalken 6:9 st. 1, om föräldrar har gemensam vårdnad och en av dom dör tillkommer vårdnadsansvaret den andre föräldern ensam. Borde vårdnadsfrågan bedömas på annat sätt om barnet bott tillsammans endast med den förälder som avlidit?” (Bilaga 3).

I Barnkonventionen ges fokus till det enskilda barnet, det innebär barnets rätt till att få sina grundläggande behov och rättigheter tillgodosedda. Barnets rätt ska gälla i alla samhällen. Det är regeringarna i respektive land som står som ansvariga för att detta efterlevs (Hammarberg, 2006). I konventionen saknas åldersgränser, detta för att de barnen med åsikter har en rätt att framföra denna (a.a.).

En aspekt är att barnet kan utsättas för påverkan av föräldrar eller andra att framföra en viss åsikt. Det kan även vara vice versa, att barnet påverkas att inte uttrycka sina åsikter (Dahlstrand, 2004). Följande informant menade att barn kan utsättas för påtryckningar i en vårdnadstvist, när hon svarade på frågan om huruvida hon anser att lagen idag tillvaratar barnens önskemål. Hon menar att det är viktigt att det görs på rätt sätt.

[Det är] viktigt att det görs på rätt sätt av någon som då liksom är proffs på det. Att det inte blir då en påverkan på barnet vilket man kan se ibland. Att de utsätts för[...]föräldrar som tycker att det här är så himla viktigt att de ska vinna tvisten, så kanske de håller barnet hos sig och [...]då får barnet på något sätt, nästan lite hjärntvättat.

(Advokat 2, 2009)

7.2.2. Definition av barnets bästa

”Hur tar lagtexten Föräldrabalken 6:9, 1 st. hänsyn till barnets bästa? Enligt Föräldrabalken 6:9 st. 1, om föräldrar har gemensam vårdnad och en av dem dör tillkommer vårdnadsansvaret den andre föräldern ensam. Borde vårdnadsfrågan bedömas på annat sätt om barnet bott tillsammans endast med den förälder som avlidit?”(Bilaga 3).

Barns bästa definieras inte på samma sätt inom de olika rättsområdena. Man kan se att det är föränderligt över tid och rum och att det även påverkas av det sociala och det kulturella (Singer, 2000).

Enligt Barnkonventionen är barnets bästa ett allmänt och övergripande begrepp, det skall dock alltid beaktas och vara av stor vikt vid frågor som rör barn (Rejmer, 2003). Detta innebär att begreppet saknar en tydlig definition i och med detta ges ett tolkningsutrymme. Vad som är ett barns bästa ser olika ut beroende på situation, samhälle och den enskilda individen (a.a.). En av våra informanter menar att ”man får ju lita på pappans omdöme. Det är ju ändå barnets far. [...] Man måste ju lita på att föräldrarna kan sina barn och vill deras bästa” (Familjerättssekreterare 1, 2009). Dahlstrand (2004) betonar att begreppet barnets bästa har olika innebörd för olika personer. Detta gör att tolkningarna kan bli många och barnet bidrar endast med en liten del av underlaget som ska ligga till grund för beslut.

Enligt prop. 1997:98:7 ska domstolarna göra en helhetsbedömning av vad som är barnets bästa. Vid denna bedömning ska både kortsiktiga och långsiktiga perspektiv tas i beaktande. Domstolen ska analysera de olika beslutsalternativen utifrån barnets synvinkel och själva beslutet ska grundas på barnet, det subjektiva, enligt vetenskap, och utifrån ett objektiva perspektiv (SOU 1997:116). 1998 infördes en portalparagraf i Föräldrabalkens sjätte kapitel om att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid avgörande om vårdnad, boende och umgänge. Vi läste upp vinjetten, för våra informanter, som följer:

Mamma och pappa har gemensam vårdnad om Linus, 8 år.

Linus har sedan två års ålder haft sitt boende hos mamma och varannan helg hos sin pappa.

Pappa bor på annan ort, ca 20 mil norrut. Två av sommarlovets veckor tillbringar

Linus hos sin pappa, resterande veckor tillbringar han hemma. Även andra lov under höst- och vårtermin tillbringar han hemma.

Mamma är omgift och Linus har bott tillsammans med sin bonuspappa sedan han var tre år. Linus har även en lillebror som är 4 år.

Pappa är också omgift, och har levt med den kvinnan sedan två år tillbaka.

Linus har bott på samma ort sedan han föddes och dagis och skolkompisar har följts åt under åren. Linus spelar fotboll och tränar friidrott på fritiden.

Linus har regelbunden kontakt med sin mormor och morfar som bor i samma stad. Han har även en moster och kusiner som han umgås med.

Linus mamma omkommer i en bilolycka Linus bonuspappa vill att han ska bo kvar i hemmet och det är även Linus önskan.

(Bilaga 2)

När vi hade läst upp vinjetten ställdes frågan om hur våra informanter skulle agera i ett sådant ärende, juridiskt och med hänsyn till barnets bästa. Följande svar gavs av våra informanter: ”Det finns ingen myndighet som har rätt att blanda sig i det här, i den här situationen. Och för familjerättens del, kan det ju inte bli någon tvist här. Det finns bara en part, nämligen vårdnadshavaren” (Familjerättssekreterare 3, 2009). Informanten säger att det handlar om lagstiftning och att han som professionell aktör inte kan agera på något sätt för vare sig Linus eller bonuspappans del. Nästa informant svarade på samma sätt utifrån vinjetten och lagen: ”[Pappan] är nu Linus ende vårdnadshavare. Och det han gör kan alltså inte ifrågasättas ”(Familjerättssekreterare 1, 2009), och en tredje informant säger att ”normalt sett när en förälder går bort så är det ju per automatik den andre föräldern [...] Per automatik skulle det ju då vara pappa som skulle ha hand om honom. Och då pratar vi här om att det finns en bonuspappa som vill, han kan ju vilja men han har ju ingen rätt” (Familjerättssekreterare 5, 2009).

Singer (2000) menar att man ska ta ”det bästa av tillgängliga alternativ för att trygga barns uppväxt och utveckling” men att den svenska lagstiftningen inte ser bonusföräldern som ett alternativ idag.

Barnombudsmannen tar upp om hur man som beslutsfattare ska gå till väga för att komma fram till vad som är barnets bästa: ”Barnkonventionens definition genom preambeln, grundprinciperna och sakartiklarna. Samhällets definition genom lagar, mål, policydokument, och riktlinjer. Forskningens definition genom barnets åsikter och synpunkter. Nätverkets definition genom t.ex. familj, pedagoger och vänner. Beslutsfattarens definition genom egna kunskaper och erfarenheter”

(Barnombudsmannen, 2003). En av våra informanter svarade på följande vis, med vinjetten i åtanke, om vilken betydelse hon anser att faktorer, som syskon, nätverk och kontinuitet, har, ”halvbrodern och hans mormor, för det är ju inte bara föräldrarna, utan det är alla andra närstående som man ska ta hänsyn till också. Och hemmiljön [...] den han är i” (Advokat 2, 2009). Det är juristerna, advokaterna och familjerättssekreterarna som genom sina professioner behandlar, tolkar och definierar barnets bästa inom fälten. Det är de såsom professionella aktörer som sätter spelreglerna och definierar spelets förutsättningar och om vilka argument som gäller för barnets bästa (Heide Ottosen, 2004).

7.2.3. Barnets bästa i vårdnadstvister

”Faktorer man tar hänsyn till vid vårdnadsfrågor och tvister är bland annat syskon, skola, socialt nätverk och man ser till kontinuiteten i barnets liv. Anser du att man tar hänsyn till dessa faktorer vid bortgång av förälder, så som lagtexten är utformad idag?” (Bilaga 3).

Föräldrabalkens sjätte kapitel anlägger barns grundläggande rättigheter, dessa ska vara vägledande för domstolen vid vårdnadsfrågor. Domstolarna använder sig av status quo-principen som innebär att barn inte ska utsättas för förändringar utan starka skäl. Syskonskaror ska heller inte splittras (Rejmer, 2003). På frågan om man tar hänsyn till de faktorer som ska ta hänsyn till vid en vårdnadstvist när det gäller Föräldrabalken 6:9, 1 st. svarade en av våra familjerättssekreterare; ”Nu pratar vi, nu är detta ett specifikt, bortgång av förälder, så det är ju specifikt det. För annars gör man ju det alltid. Man måste ju väga in hela barnets situation” (Familjerättssekreterare 4, 2009). Följande familjerättssekreterare svarar att man normalt sett gör det vid en vårdnadstvist men inte när det gäller Föräldrabalken 6:9, 1st:

Det är ju viktigt att verka för, och det säger ju också lagstiftningen, [...] att man ska ändra så lite som möjligt. Pappan kommer ju ha möjlighet att söka vårdnaden och boendet [...] som jag ser det så är det ju ingen självklarhet, även om då, och det är ju jättebra, att Linus har träffat sin pappa så regelbundet. Han ska ju fortsätta, ha kontakt med sin pappa regelbundet också men min inställning är ju ändå, så mycket som han har bott tillsammans med sin bonuspappa och [där] har [han] ju

hela sitt sociala liv. Så[därför] bör man ju undersöka möjligheterna [för] att han ska kunna bo kvar, och också verka för det.

(Familjerättssekreterare 2, 2009)

Domstolarnas skyldighet att arbeta utifrån ett barnperspektiv framgår av Föräldrabalken 6:2a som anknyter till Barnkonventionens artikel 3. Där står det att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid beslut enligt Föräldrabalken 6 kap (Rejmer, 2003). Bestämmelsen är tydlig, inget får komma före barnets bästa (prop.1997:98:7). Detta innebär att Barnkonventionen har ett svagare barnperspektiv än vad Föräldrabalken har. Man kan läsa om särskilda omständigheter som man ska ta hänsyn till vid vårdnadstvister då det gäller barnets bästa. Dessa omständigheter omnämns även inom barnpsykiatrin som viktiga faktorer. Det är ett barns tillgång till båda sina föräldrar, rätten att få uttrycka sina känslor och att barnen kan påverka sin egen situation (prop.1997: 98:7). En av våra informanter pratar här om vikten av tillgången till den faktiska föräldern, och om vad som vore bäst för Linus:

Alltså, det som är viktigt i alla de här frågorna nu, som vi [...] är inne på, är också barnets rätt till kännedom om sitt ursprung. Även om man växer upp i en annan familjekonstellation, [...] när man växer upp något i åren, i ungdomsåren, och man när man då närmar sig vuxenlivet; Att man då äger en berättelse om sin bakgrund. Det tror jag ju ändå är viktigt. Det är ju en fråga om hur man ska förhålla sig till normer också, i samhället. [Att] barnet har rätt till att kunna berätta om vem man är, [och] om var man kommer ifrån. [...] Det finns säkert exempel, som i det här fallet med Linus. Där det vore bäst för honom att vara kvar, i sitt hem, i sin hemmiljö. Och med det menar jag att han ändå ges tillgång till en berättelse om mamma och pappa, att det också är viktigt.

(Familjerättssekreterare 5, 2009)

Aktörer kan ha en gemensam syn på ett barns grundläggande behov men sedan tillskriver man begreppen på olika sätt. Föräldrar har ett subjektivt perspektiv på vad som är barnets bästa och de professionella aktörerna utgår från ett objektivi-t perspektiv (Rejmer, 2003). Olika uppfattningar baseras utifrån olika yrkeskategorier, nedan följer citat på uppfattningar från två av de olika professionella aktörerna:

[Det inte är] självskrivet att barnet ska flytta till den som är kvar. Till den som är vårdnadshavare, om den inte har haft en väldig närvaro, tät kontakt. Och, också just

utifrån [...] hur situationen ser ut i familjeförhållandena, i den familjen där den biologiske föräldern avlidit. Någonstans måste man ju stanna upp där. Man kan ju inte bara säga att det finns en vårdnadshavare kvar, och nu ska barnet till den. För att det är ju inte alls att lyssna in barnets behov[...] För oss är det så självklart [...] att där måste man agera, där kan man ju inte bara flytta barnet till den andre föräldern. Fast lagstiftningen är ju lite, man väger ju inte in det i själva lagstiftningen. [...] Den andre föräldern kan ju driva det, och säga men lagen säger ju så här. ”Att jag har rätt till mitt barn”. Men det kommer ju alltid i första rummet barnets bästa. Så att även om det är någon lagstiftningsparagraf som säger att rätten för vårdanden går till den andre vårdnadshavaren så måste man, alltid titta på vid alla beslut som rör barn och deras situation, [...]titta på vad som är bäst för barnet.

(Familjerättssekreterare 2, 2009)

Ja, [...], har man gemensam vårdnad så har man ju ändå gjort en bedömning någonstans att båda parter är lämpliga vårdnadshavare. [...] [Det] är ju inte helt osannolikt att man som biologisk pappa får vårdnadsansvaret om den andra biologiska föräldern dör.

(Advokat 2, 2009)

Svaren visar skillnad i uppfattningarna utifrån deras olika professioner.

7.3. Vårdnad, boende, umgänge

Att vara vårdnadshavare till ett barn innebär att man ska se till barnets behov av omvårdnad, trygghet och fostran. Vidare har vårdnadshavaren rättigheter och skyldigheter i frågor som rör barnets ärenden (Dahlstrand, 2004).

Föräldrabalken 6:2, 2 st. reglerar gemensam vårdnad, Föräldrabalken 6: 14a 1 st. reglerar boendefrågan.

På frågan om hur man skulle agera utifrån Föräldrabalken 6:9, 1st och barnets bästa, fick vi följande svar ”ja, det är ju klart och tydligt tre saker det handlar om, vårdnad, boende och umgänge. Och den som är bäst lämpad ska ha det, punkt slut. Och sen ska det ju vara utifrån barnets bästa, [...] eftersom det handlar om inte om tvist och konflikt i sig, utan det handlar om relationer” (Advokat 1, 2009).

Traditioner präglar den senmoderna människan allt mindre. Människan lever inte i ett traditionellt lokalsamhälle längre, utan i en verklighet med fler komplexa familjekonstellationer än lokalsamhällets traditionella kärnfamilj (Hydén & Hydén,

2002). Följande två informanter pratade om rätten till umgänge, om hur barnet och bonusföräldern därigenom kan bibehålla kontakt med viktiga personer i barnets omgivning som står utanför den traditionella kärnfamiljen:

Ja, alltså den finns det ju det här lagrummet om umgängesrätt.[...]På talan av socialnämnden om beslutande av umgänge med någon annan än förälder, vid bedömningen av en sådan talan ska socialnämnden särskilt beakta barnets behov av umgänge hos mor- och farföräldrar, och andra som står barnet särskilt nära [Det] kan vara rätt så svårt att få socialnämnden att reagera. Jag har haft morföräldrar och farföräldrar som blivit uteslutna[som] velat ha umgänge med sitt barnbarn. Och det har varit svårt att få med socialnämnden [...], de har inte velat driva den talan. Men i ett sådant här fall tror jag att man skulle göra det, och den senaste lagändringen i Föräldrabalken har ju speciellt tagit upp det här med umgänge med någon annan [än förälder].

(Familjerättssekreterare 1, 2009)

[Vårdsnaden] som ett juridiskt begrepp, [handlar om] företräderskap och bestämmanderätt [...] det är ju tungt i sammanhanget. Här, när vi gör utredningar om överflyttning av vårdnad från en vårdnadshavare, får vi liksom [en] remiss angående någon slags social problematik [...] Men lagstiftarens intention, såsom jag har förstått det i och med den senaste lagändringen, är det ju viktigt för barn att ha kontakt med olika andra personer som barnet har vuxit upp med. [...] I exemplet här så är [det] ju svårt att säga, det [handlar om] [...] ett barn som har varit regelbundet hos båda sina föräldrar, [under] hela sin uppväxt. Här står ju varannan helg hos pappa. [...] De här lagändringarna är ju ganska nya, och förtydligandet om barnets behov av andra personer i sitt nätverk. [Den]är helt rätt tänkt. Och det är viktigt att både vi som tillämpar lagen, och andra då som då tar besluten i ett sådant här fall, verkligen tar till sig ny lagstiftning. Och det är väl för tidigt att säga om så sker, eller inte. Jag tror det finns stort stöd för att lagstiftningen är rätt i de här frågorna. Men på familjerättens sida, ibland [...] finns [det] drag av konservativa värderingar.

(Familjerättssekreterare 5, 2009)

7.4. Föräldraperspektiv

7.4.1. Föräldrafunktionen

”Med tanke på dagens olika familjekonstellationer; Hur definierar ni föräldraskap?” (Bilaga 3).

Att den rättsliga vårdnaden kommer med den biologiska föräldern kan vi se i Föräldrabalken som ger gifta föräldrar vårdnad av barnet per automatik. Rejmer, (2003) tar även upp ett barnpsykologiskt perspektiv där det biologiska föräldraskapet även ses som en grundläggande förutsättning. Dock är det en stor skillnad mellan det rättsliga och det psykologiska föräldraskapet, den senare tar hänsyn till den faktiska vårdnaden. Omsorg, kärlek, trygghet, stimulans ses som grundläggande för barnet (a.a.). En av våra informanter säger att ”vårdnadshavare är ju inget särskilt begrepp som är reserverat för de biologiska föräldrarna. Utan vårdnadshavare kan ju egentligen någon annan person också vara. Och där borde det ligga en möjlighet tycker man” (Jurist 3, 2009).

På frågan om hur informanterna definierar föräldraskap gavs följande svar: ”Det ingår ju hur mycket som helst i ett föräldraskap. Det är ansvar, det är omsorg, och, ja allt vad som ingår i det. Man ska ju stötta dem på hur många olika sätt som helst.” (Familjerättssekreterare 4, 2009). Detta kan kopplas till Hydéns och Hydéns (2002) resonemang om Giddens teori om öppenhet och reflexivitet, som innebär att ingenting är givet i vårt senmoderna samhälle. Avslutade relationer kommer att skapa nya familjekonstellationer där det exempelvis ingår bonusföräldrar, och bonussyskon för barnet, eller barnen.

7.4.2. Rättsligt föräldraskap

”Biologiskt släktskap är en viktig faktor vid avgörande om vem som ska vara rättslig förälder. Vad finns det för andra grunder för att uppnå rättslig status som förälder och hur motiveras de?” (Bilaga 3).

Den person som fastställts som förälder erhåller rättslig status. Fastställelse sker genom att någon förklaras vara förälder åt ett barn, detta sker genom en rättslig åtgärd såsom

exempelvis faderskapsbekräftelse (Singer, 2000). Rättsverkningar som följer med det rättsliga föräldraskapet är arvsrätt, underhållsskyldighet, vårdnadsansvar och förmyndarskap. Den förstnämnda sker per automatik medan de övriga ibland kan följas först efter en prövning (a.a.). På frågan om hur denna informant definierar föräldraskap svarar han följande:

[Det kan] ju vara en styvförälder som inte har en juridisk [rätt], som bryr sig mycket mer om ett barn än vad den biologiske föräldern, och kanske vårdnadshavaren, gör. [En] som går upp mitt i natten, och som ställer upp medan den andre missköter sig [...] jag är tveksam till om [...], [man] lagmässigt kan fixa det, och ge styvföräldern juridisk makt. [...] [Men] i någon slags utopi, gärna i en utopisk värld så [...] skulle man kunna tänka sig det, men i den här världen som vi lever i så tror jag att det blir väldigt svårt. [...] Man måste titta på hur hela samhället hänger ihop, och [...] hela, synen på familjen, på kärnfamiljen, och på biologiska relationer [...] Alltså att det svenska systemet, bygger ju mycket på blodet.

(Familjerättssekreterare 3, 2009)

När frågan ställdes om vad det finns för andra grunder för att uppnå rättslig status som förälder, svarade majoriteten av våra informanter adoption. ”Bara adoption” (Familjerättssekreterare 1, 2009). ”Det är ju adoptioner.” (Familjerättssekreterare 3, 2009). ”[Ja] adoption helt enkelt” (Familjerättssekreterare 5, 2009). ”Ja, adoption naturligtvis (Advokat 2, 2009). ”För att uppnå rättslig status som förälder har du ju inget annat alternativ än adoptivförälder. Det är ju den möjlighet som finns om du inte är biologisk förälder då” (Jurist 3, 2009). Vidare säger den sista informanten att ”men då är det ju den andra vårdnadshavaren, Linus pappa som ska godkänna adoptionen” (Jurist 3, 2009).

7.4.3. Biologiskt föräldraskap

”Man kan idag vara rättslig förälder, biologisk förälder och social förälder. Vilken av dessa anser du ha den största betydelsen när man ser till barnets bästa?” (Bilaga 3).

Inom svensk rätt står biologiskt föräldraskap som grund för rättslig status. Enligt Nationalencyklopedin (2009) är biologiska föräldrar den kvinna och den man som avlat

barnet. När vi ställde frågan om vilken förälder som hade störst betydelse när man ser till barnets bästa, om det var den rättsliga, biologiska eller sociala, fick vi bland annat följande svar: ”Det är väl ungefär i den ordningen” (Intervjuperson 3, familjerättssekreterare). ”I första hand så tittar man ju på biologisk samhörighet. Det är ju absolut först.” (Familjerättssekreterare 4, 2009).

7.4.5. Socialt föräldraskap

Social förälder innebär att vara den som faktiskt tar hand om barnet. Detta är ofta förenligt med den biologiska föräldern men det är heller inte ovanligt att annan, exempelvis bonusförälder, är en social förälder, och den i motsats till biologisk förälder, kan aldrig uppnå rättslig status (Singer, 2000). Dagens samhälle är i ständig rörelse, präglad av öppenhet och reflexivitet, och tillvaron inte längre är given (Hydén & Hydén, 2002). ”I vår tid är parförhållande en paradox, [och att i] vår tidsålder är kollektiv och solidaritet lågt värderad och individualismen hyllad” (Hydén & Hydén, 2002: 30). Barn får nya föräldrar, såsom bonusföräldrar, då människor ingår i nya parförhållanden. Detta kan knytas an i citaten som följer från informanter utifrån vilken förälder som har den största betydelsen för barnet, svarar de flesta den sociala föräldern. Här följer svar från båda aktörerna: ”nej [...] man kan ju aldrig utgå från att en vårdnadshavare är det bästa för barnet [...] bara för att man fått eller fött barn så innebär ju inte det att man automatiskt blir en bra förälder” (Jurist 3, 2009). ”ta ansvar, skydda barnet, bevaka barnets intressen, ge kärlek och omsorg, och leda barnet i barnets utveckling. [Behöver det vara en biologisk förälder för det, eller?] Nej, är det korta och enkla svaret” (Intervjuperson 7, familjerättssekreterare).

Citaten kan förklaras genom teorin om öppenhet och reflexivitet, svaren visar på att ingenting är givet även om man har en biologisk anknytning. Båda informanterna svarar att man inte behöver vara biologisk förälder för att vara en faktisk förälder, det vill säga den som tar ansvar för föräldraskapet som åtagande.

7.5. Familjedomstol

”Det är de vuxna beslutsfattarna som avgör barnets bästa, utifrån sin egen uppfattning om vad som är barnets behov och intressen. De som jobbar med barnfrågor, bör de ha en särskild utbildning eller manual som kan minimera subjektiva beslut?” (Bilaga 3).

Prop.1997:98:7 resonerar kring om man ska införa särskilda familjedomstolar och så här resonerade våra informanter kring frågan:

I de bästa av världar så skulle man ju tycka [att] alla som sysslar med barnfrågor skulle ha en viss grundläggande utbildning i det här. Alla är ju inte lämpade till [...] att jobba med sådana här frågor. Och det är inte ens alla som har ett intresse av att jobba med de här frågorna, kan jag liksom tycka att man stöter på ibland. [...] Som det ser ut idag kan jag tycka att det finns en stor brist i våra system, så jag skulle gärna se att det blev en sådan förändring. Att man faktiskt handlägger de här ärendena särskilt, barnen försvinner ju oftast i de här processerna. Om man ser till advokater och till oss som agerar ombud så är det ju så att vi ska tillvarata klientens intresse [...] vi får ju inte åsidosätta deras önskemål.

(Advokat 2, 2009)

Även familjerättssekreterarna delade advokaternas åsikt om att en särskild familjedomstol vore bra:

Ja, absolut. Det tror jag, jag har egentligen svårt att se något negativt med det. [Det innebär] en ökad kompetens, en ökad expertis, just i de här frågeställningarna som kanske [...] inte alltid önskas högst av jurister. Men det finns då ändå, i min uppfattning, ganska många som är intresserade av familjerättsliga spörsmål, och familjemål. [Men] det tror jag nog hade kunnat vara bra. [...] [Vi har] ju ett annat perspektiv och det är ju klart, men det syns. Det syns i domar, det är inte det vanligaste att det syns tydligt, men en och en annan gång händer det [...] Där väldigt tekniskt, och man går väldigt ovanifrån.

(Familjerättssekreterare 5, 2009)

Ja, oh ja, det är något som vi har pratat om mycket så, för att alla har ju inte lika stort intresse i domstolarna för de här frågorna. Utan de som är intresserade av att arbeta med den här typen av frågor, borde få chans att utveckla det arbetet och att bli bättre på det. [...] Jag tycker att det skulle vara bra [...] De som arbetar med den typen av frågor borde få en gedigen utbildning i vad barnets bästa är, och vad barns

behov [är], när man ska fatta så viktiga beslut i barnens liv. [...]Hos alla som arbetar med de frågorna både inom socialtjänst och inom domstol, och även för advokaterna som för föräldrarnas talan, och så. Så skulle man önska det...

(Familjerättssekreterare 2, 2009)

[Det] ser vi ju fram emot, för att tyvärr är det så att våra mål får allt för [...] mycket brottmålskaraktär. Och detta är inget brottmål, vi ska inte utreda några brott här. Det här är inga brottslingar. Här ställer man barnet i fokus, och vad som blir bra för barnet. Och de kan ju hitta på det mest fantastiska slutsatser många gånger, som man undrar, ”var är barnet i detta?”

(Familjerättssekreterare 4, 2009)

Ärenden som gäller frågor kring vårdnad och umgänge handläggs idag av de allmänna domstolarna. Första instans är tingsrätten, ett överklagande går vidare till hovrätten och sista instans att få sitt ärende prövat är i Högsta domstolen. I gällande rätt finns inga behörighetskrav eller krav på speciella kunskaper för domare (Prop. 1997:98:7).

Teoretiskt enligt Ottosen (2004) består varje fält av sociala relationer med aktörer som har olika positioner och som interagerar med varandra som nämns ovan. Varje aktör har en resurs eller kompetens som är vidkommande i olika domstolarna. När frågan ställdes om huruvida de som jobbar med barnfrågor borde ha en särskild utbildning eller manual som kan minimera subjektiva beslut fick vi följande svar:

Så vitt jag vet, [finns det] inget krav på att man ska ha kunskap om barn. Varken för domarna eller advokaterna [...] De som arbetar med barn och gör familjeutredningar såsom på familjerätten och inom socialtjänsten, dels så har [de] ju sin socionomutbildning som innefattar de delarna, och sen har ju många dessutom [påbyggnadsutbildningar] vad gäller barn[...] Det saknas inom juristdelen. Om man ska verka inom familjerätt så krävs det att man är intresserad av människor och av barn.

(Jurist 3, 2009)

Ja, jag tycker att de som sysslar med sådana här frågor bör ha [...] både särskild utbildning och kanske särskild fallenhet, och jag är positiv till familjedomstolar. Frågor som rör våra barn är väl de viktigaste frågor vi har. Man har ju specialutbildning, om man tänker åklagarna har ju [de exempelvis] specialutbildning för ekonomisk brottslighet och specialutbildning [...] för viss typ av brottslighet. Bör vara även där det rör frågor som gäller barn. Och det märker man just som advokat att vi lär [och] känner lite hur olika domarna är och tänker,

och vilket barnperspektiv de har, om de har något. Och det ser man ju i förväg då man tittat på uppslagslistan. [...] Det innebär då ibland bra, ibland dåligt och det vet man ju i förväg liksom [...] Jag kan ju säga så att ska man ha möjlighet att träffa barnen i en sådan här process då ska man också ha ordentlig kunskap och utbildning kring det. Jag tror att annars gör det mer skada än nytta så att säga. [Därför] så tycker jag att det ska ställas högre krav på vidareutbildning och kanske någon viss pedagogisk utbildning för de som har de här ärendena.

(Jurist/advokat 1, 2009)

Domstolsverket anordnar dock seminarier en gång om året med syfte att deltagarna utifrån sina erfarenheter ska diskutera vårdnadsfall (Prop. 1997:98:7). Frågorna kring att dessa ärenden ska handhas av speciellt utbildade domare i särskilda familjedomstolar anses inte som ett behov i det svenska systemet enligt regeringen (a.a.).

7.6. Åldersperspektiv – Ålder (mognad)

”Barnombudsmannen anser att det finns en risk att socialnämnden i en utredning angående vårdnad, boende och umgänge ibland underlåter att utreda barnets åsikter då det är en komplicerad uppgift att höra barn på rätt sätt i en sådan tvist. Upplever du att det kan förhålla sig på det viset?” (Bilaga 3).

När det gäller barnets åsikter ska man se till barnets ålder och mognad. Detta ger även små barn rätt att uttrycka sig, detta ges under förutsättning att barnet är i stånd att bilda egna åsikter (Dahlstrand, 2004). Barnet behöver således inte kommunicera på vuxnas vis för att kunna delge sin åsikt. FN-kommittén har betonat att även de små barnen har åsikter och att det är myndigheternas ansvar att utveckla metoder för att även kunna höra de yngre barnen (a.a.). Följande citat visar hur de professionella aktörerna resonerar kring åldersperspektivet när det gäller att höra barnet, och att låta deras åsikter och uttryckliga önskemål i beaktande. De besvarade frågan utifrån vinjetten och Linus: ”[Ja], ja där finns många saker och Linus är åtta år och har kontinuitet i sin skola och fritid, men han är ändå inte så stor att man tar hänsyn till hans absoluta egna vilja” (Familjerättssekreterare 1, 2009).

Det är en ålder som är precis där i ett mellanläge[...] Det kanske är i den åldern

som vi kanske allra mest noggrant bedömer barnets mognad, 8, 9, 10 år någonstans. Det kan mycket väl vara så att hans uttryckliga vilja som man liksom ska kunna prata med honom om, och [hans förmåga till] alternativa tänkanden, så att [det] skulle ha en stor tyngd i en utredning.

(Familjerättssekreterare 5, 2009)

Han är åtta år och man måste lyssna på honom, men att man måste utgå mycket ifrån hur Linus är som person. Till exempel, hur mogen är han för sin ålder? Att, och vilken hänsyn man bör ta till det han säger. Och lyssna på honom helt enkelt.

(Familjerättssekreterare 4, 2009)

Men nu tycker jag att Linus är alldeles för liten för att ha så stort inflytande, det är klart att han, förmodligen, först vill vara i sin omgivning där, och vill det, men han kan inte överblicka på lång sikt [om] vad det innebär liksom.

(Familjerättssekreterare 3, 2009)

Våra informanter svarade väldigt olika på frågan om huruvida de förhåller sig till barnets ålder. Följande informant berättar att de begränsar sig till en ålder på sex år. ”[Vi] begränsar oss på sikt så runt 6 år, så däremot, men [...] jag känner att det är svårt [...] Eller att barnet är handikappat, eller på ett eller annat sätt, eller har något funktionshinder som gör att det inte det är möjligt” (Familjerättssekreterare 4, 2009). Nästa informant berättar att de inte har någon särskild åldersgräns men att de brukar försöka att ha samtal och lyssna in barn från 4-5 år och uppåt. ”Det är ju alltid klart en bedömning från fall till fall. Men [...] Nej, inte någon särskild åldersgräns har vi då absolut inte. Men låt oss då säga att en cirka 4, 5 år och uppåt så försöker vi.” (Familjerättssekreterare 5, 2009). Den sista informanten berättade att:

Det står ju att barnens bästa ska vara rådande, och när det gäller barns rätt att komma till tals finns det ju heller inte någon begränsning i lagtexten. Det är ju i beaktande av deras mognad och ålder och i förarbetena står det att det inte ska vara någon gräns, åldersgräns eller annan gräns som gäller där. Däremot det som inte fungerar så bra är att det finns en praxis i Sverige att de ofta inte hörs förrän de är runt 12 [år] för då anses de nått en sådan ålder och mognad som gör att de faktiskt kan stå för sina åsikter och säga vad de verkligen tycker. Och det tycker jag är fel. Jag tycker att det ska vara tvärtom, man ska presumera att alla barn ska höras. Och bara om det visar sig att de är väldigt omogna eller har svårt att uttrycka sig då ska man bortse från deras önskemål [...] Och sen kanske man inte ska låta det vara styrande, men man ska i alla fall beakta det. (Jurist 3, 2009)

7.7. Samarbetssamtal

I Socialtjänstlagen 5:3 regleras kommunens ansvar gällande samarbetssamtal, det står att föräldrar kan erbjudas hjälp att nå enighet i frågor gällande vårdnad, boende och umgänge. Cirka en fjärdedel av de föräldrar som skiljer sig idag tar hjälp av samarbetssamtal för att nå en lösning gällande barnets vårdnad, boende och umgänge (SOU 1997:116). Samtalen syftar till att sätta barnet i centrum och nå en överenskommelse. Samtalsledare är utbildade socionomer som har utbildning i samtalsmetodik (a.a.). Det som följer är vad våra informanter hade att säga om samarbetssamtal utifrån Linus fall.

Det man kan föreslå, i och för sig, i ett skede innan frågan ska avgöras i domstol, är ju att erbjuda samarbetssamtal [...]. För det kan ju också vara så att pappan, efter att ha suttit ner i samarbetssamtal, skulle inse att det kanske inte vore det allra bästa att flytta pojken ifrån där han har växt upp, där han har haft sitt huvudsakligaste boende, alla sina sociala kontakter, och skolgång [...] Det kan ju faktiskt vara så att man kan få pappan att gå med på att han finns kvar, att pojken bor kvar hos bonuspappan och hans lillebror.

(Familjerättssekreterare 2, 2009)

[Där] finns ju en praxis som säger att vårdnadshavaren har rätt stort inflytande. Man ska ju vara försiktig med praxis i och för sig så att man inte övertolkar det. Men sådana här ärenden [med] en icke-vårdnadshavare, [...]. Alltså umgänge med en annan person, en bonusförälder, sådana mål kan ju drivas i domstol också. Och det ska då ske genom att till exempel då en styvförälder, ber socialnämnden om hjälp, familjerättsbyrån i det här fallet. [...] Vi träffar styvföräldern, vi träffar vårdnadshavaren, troligen barnet, och gör då en förhandsbedömning av det här. Vad vi kommer fram till, [om] det här bör drivas i domstol, och då är man redan framme vid att biologföräldern, vårdnadshavaren inte vill. Om det då ska gå till domstol så är det inte den enskilde tjänstemannen som kan bestämma det, utan då ska de upp i fullmäktige och där ska de då ta ställning till ärendet. Och vi har då ett förslag, det kan vara så här då att när vi göra en förhandsbedömning, så kommer vi fram till att i kontakt med styvföräldern [...] ”Vi bedömer inte att det här vore för barnets bästa att vi driver det här till domstol”. Men styvföräldern vill ju ändå ha det prövat, så att säga. Då får vi gå till fullmäktige, så får de ta beslut om man ska gå vidare till domstol eller inte. Det som händer då, kan vara ett sätt att förstå varför praxis är som det är. Men att i domstol om det skulle gå dit där, så blir föräldern den ene parten, och [kommunen] den andre parten. Och det [blir] ganska ojämna styrkeförhållanden [...] [Här] gör då man olika överväganden man har ju på senare snarare stärkt barnets rätt till kontakt med andra än föräldrar. [...] Och i det

har vi ju inledande samtal då, i och med förhandsbedömning och så, med alla berörda, eller med samtal med alla berörda parterna om hur viktigt det här kan vara för barnet. Och förhoppningen är ju då att kunna lösa det [genom] en frivillig överenskommelse. [...] Sen så finns det ju då aspekter som handlar om att ett barn skulle hamna väldigt mycket i kläm. Om det liksom mot föräldrarnas vilja drevs ett mål om umgänge.

(Familjerättssekreterare 5, 2009)

Vidare berättade samma informant att en överenskommelse kan uppnås på frivillig väg:

Då blir antingen lösningen frivillig överenskommelse i samförstånd, som man kan göra skriftligt då, eller att man helt enkelt inte gör det vidare. Det tar ju också tid innan man kan se eventuella förändringar i praxis, utifrån ny lagstiftning. Och ett ärende jag minns vi diskuterade handlade om ett barn som, där mycket talade för, utifrån information ungefär som i ert exempel, att det här var ett barn som där fanns en person som var väldigt viktig för det här barnet. Och skulle säkert vara väldigt viktig som umgängesperson men att just driva det i domstol, bedömdes efter kontakter med våra stadsjurister som olämpligt. Mot en förälders uttryckliga vilja alltså. Vi tror ju mycket på vår förmåga att försöka uppnå samförståndslösningar utifrån barnets bästa och barnperspektivet. [...] Alltså att vårdnadshavarens makt är fortfarande väldigt stor.

(Familjerättssekreterare 5, 2009)

7.8. Upplýsning/utredning

7.8.1. Snabbupplýsningar

”Barn är barn och barn är i behov av bestämmande vuxna som tar hänsyn till deras särskilda behov. Anser du att lagen idag är utformad så att man kan ta tillvara på barnens önskemål?” (Bilaga 3).

Domstolen kan med Föräldrabalken 6:20 begära upplýsningar från socialnämnden innan interimistiska beslut fattas vid frågor rörande vårdnad, boende och umgänge (Dahlstrand, 2004). Dessa snabbupplýsningar är av stor vikt för domen. Ansvarig har en dag till ett par veckor på sig att ge en samlad bedömning till domstolen, beroende på domstolens begäran (SOSFS 2003:14 (S)). Följande citat visar hur våra informanter, två professionella aktörer, ser på snabbupplýsningen:

Det är ju så att när man har ett interimistiskt yrkande och sen kanske man inte har huvudförhandling förrän ett år senare. När man gjort den stora utredningen, så de interimistiska besluten är väldigt viktiga. Och när det är barn så har det betydelse att man pratar med barnen, tycker jag, inför snabbupplysningarna. Framförallt när det är större barn som uttrycker sin egen vilja. Och det gör man ibland men inte alltid. Jag har sett familjerätter som bara tittar i socialregistret om det finns något där, då står parternas berättelser mot varandra och så ska domstolen göra en bedömning. [Det] är bra när man tar in mycket uppgifter inför snabbupplysningarna.

(Advokat 2, 2009)

Lagen ändrades ju på så sätt att vi ska prata med barnen även då det gäller upplysningar. Och då har vi varit en aning skeptiska, av den anledningen, att vi känner, att det inte känns bra att bara gå pang på barnen, om vi har kort tid på oss. [...] I en utredning [...] bekantar [man] sig med, man hälsar på, och man träffar barnet tillsammans med föräldrarna. Man bygger upp en relation, och barnen får ett förtroende för oss och känner att det är okej att prata med oss. Det hinner vi ju inte göra i en snabbupplysning. Så att det får bli en avvägning där på vad gäller konflikten, hur gamla är barnen, hur mycket har de redan träffat andra tjänstemän och liknande, [och] hur pass bra kan jag göra detta. Vi försöker i möjligaste, viktigaste mån att träffa barnen, att prata med barnen om och förmedla det vidare till Tingsrätten. Men det är vanskligare [än] [...] Men att det kanske egentligen inte går att veta vad det egentligen står för [det som barnet säger]. När man bara har träffat dem där, och får man inte någon information [av barnet] så får man helt enkelt tala om det för Tingsrätten. Det behövs en utredning för att kunna ge ett vettigt underlag.

(Familjerättssekreterare 3, 2009)

När man inte en överenskommelse med parterna går ärendet vidare till huvudförhandling. Då de interimistiska besluten ofta är vägledande inför domen är det av stor vikt att man har fått med de viktiga perspektiv som ska belysas (Schiratzki, 1997).

Alltså, låt oss säga så här att ibland så tycker vi att generellt sett, att det kan vara olämpligt att höra barnet [...] tidigt i en process där konflikten är väldigt stark. Där man kanske pressar barnet att ta beslut som barnet kanske inte är moget att ta. Det är ganska vanliga tankegångar [att det] i vissa situationer är mycket svårt för ett barn i en vårdnadstvist [som är] infekterad, och [där] det är ett högt konfliktläge att välja, och att valet riskerar att bli fel. Utan då behöver man ta in barnets röst i en annan kontext. Då det finns annat material [såsom] skola [...] Vi måste ju

acceptera ny lagstiftning. Om lagstiftaren vill att vi pratar med barn tidigare, så måste ju vi anstränga oss till vårt yttersta och göra det. Nu vill ju lagstiftaren att vi ska göra det om det inte är olämpligt. Och det är ju inte helt ovanligt i lagstiftningen att det är den sortens formuleringar som lämnar mycket utrymme för oss, och för arbetsledningen, och med att utforma praxis och så. Men vi har ju många fler snabbupplysningar idag än vad vi hade tidigare. [...] vi kan ju prata med barn, men välja att redovisa vissa delar av ett sådant samtal[...]och domstolen kan skriva till oss att de vill, eller begär att vi pratar med barnet med särskild inriktning på barnets vilja. Det skulle inte ske mer än att de skrev 6 år, men om barnet är tolv, tretton så är det inte helt ovanligt att det stod så. [...] Det skulle ju kunna vara att ha mer tid för [...] den här korta utredningen, att man försökte sträcka ut det. Det är ju inte helt ovanligt att, inom det här området, att utredningstider kan bli väldigt långa. Vilket ju är väldigt olyckligt. Lagstiftarens intention med att föra fram barnets röst under tidiga processen den är ju självklar att den är positiv. Den är baserad i någonting gott.

(Familjerättssekreterare 5, 2009)

Vid förordnande om utredning utses en tjänsteman att ansvara för utredningen. Denna ska innehålla en samlad redovisning av upplysningar om barnet och föräldrarna (Dahlstrand, 2004). Här har ansvarig 4 månader på sig att redovisa en grundlig utredning (SoL 11:2). En av informanterna menade att man kan göra en utredning utan att träffa barnet, men hon menade även att ålder och etablerad kontakt med barnet är betydelse för utredningen:

Man kan ju ha fokus på barnet på olika sätt. Man kan ju ha fokus på barnet hela tiden när man pratar med föräldrarna också. Och se om föräldrarna också har den fokusen, och likadant med referenter [...] Hur mycket vi pratar med barnet i en sådan utredning, det kan nog se lite olika ut [...] Och givetvis beroende på [...] barnets ålder [...] Men att se barnet så att man får en bild utav barnet. Och att man skapar en sådan kontakt med barnet, så att det finns utrymme att säga sådant som utredaren inte hade kunnat säga utan att ha etablerat kontakt under en längre tid.

(Familjerättssekreterare 2, 2009)

I kontrast till föregående informants svar, sa denna informant att barnsamtal skall hållas i utredningar, ”barnets vilja är ju en av parametrarna som har betydelse och barnsamtal ska ju hållas i utredningar. Sen ibland så slarvas det ju lite med det så då får man ju gå in och begära då att man vill att barnet ska höras” (Advokat 2, 2009). En av våra informanter svarade att hon önskade ett helt nytt förfarande:

Man skulle behöva göra om alltihop för att inte det ska bli så fruktansvärt utdraget. Alltså, det är ju en långvarig process från det att föräldrarna går till advokat första gången och tills de är tillbaka igen, och har ett domslut. Så är det ju en lång, lång, lång plåga. Och utredningar, de tar ju tid, så vi är ju ett led i det här, i den här utdragna processen. [...] Och sen ligger [det] ju och skvalpar där sen [hos Tingsrätten]. Och de ska ha sina förberedelser, på alla håll och kanter och så vidare. Så det nöts ju och blöts, hur många gånger som helst. Man skulle önska ett annat förfaringsätt.

(Familjerättssekreterare 4, 2009)

7.9. Svensk, dansk och norsk rätt

”I våra grannländer har lagstiftningen tagit hänsyn till just dessa speciella fall med hänsyn till barnets bästa. Anser du att det behövs en lagändring i Sverige för att kunna tillgodose barnets bästa i dessa frågor?” (Bilaga 3).

Vårt arbete tar sitt avstamp i Föräldrabalken 6:9 st. 1. Om föräldrarna har gemensam vårdnad och en av dem dör tillkommer vårdnadsansvaret fortsättningsvis den andre föräldern ensam. Denna mening finner sin rätt i en kärnfamilj där de båda rättsliga vårdnadshavarna lever tillsammans med barnet/barnen. Att vårdnadsansvaret då per automatik går över till den efterlevande föräldern ses som naturligt enligt lag.

Idag är det många barn som lever tillsammans med bonusföräldrar, vissa kanske aldrig har bott tillsammans med sin andre rättslige förälder. Många föräldrar har gemensam vårdnad då det tidigare var svårt att få ensam vårdnad tilldömt sig i domstol. Lagen idag ger mer utrymme för att få enskild vårdnad, men detta har ännu ej visat effekt i rättssalarna (Singer, 2000).

Sverige anses vara ett land som visar på utveckling gällande lagstadgande men just i denna fråga är det så att våra grannländer ligger steget före. Singer (2000) skriver om våra grannländers rättssystem. Huvudregeln i dansk rätt säger som följande, den efterlevande föräldern förblir ensam vårdnadshavare om vårdnadsansvaret var gemensamt. Regeln kan dock brytas av hänsyn till barnets bästa. Vårdnadsansvaret kan tillerkännas annan än föräldern om hänsynen till barnet bästa talar emot att den efterlevande föräldern blir vårdnadshavare. Här finns en möjlighet för bonusföräldern att få vårdnaden om ett barn som man varit faktisk förälder åt. Och framförallt så får

man en chans att se till barnets bästa, där man inte utgår från biologisk förälder. Denna möjlighet finns inte i Sverige, inte på annat sätt än att den biologiske föräldern missköter vårdnaden på sådant sätt att Föräldrabalken 6:7 kan tillämpas.

Huvudregeln i norsk rätt, praktiseras som dansk rätt men annan som vill ha vårdnadsansvar och vårdnad måste inom sex månader väcka talan vid domstol. Själva syftet med denna möjlighet är att skydda barnets intresse om barnet haft en närmare kontakt med ex. sin bonusförälder. Enligt Singer (2000) saknar svensk rätt möjligheten att se till den faktiska vårdnaden. Bonusföräldrar påverkar inte en bedömning av vårdnadsfrågan.

Prop.1997:98:7 tar upp diskussionen om att det borde ges en möjlighet till att överflytta vårdnaden till en styvförälder. Lagstiftningen som den ser ut idag, saknar möjligheten att ge styvföräldern rätten att bli vårdnadshavare. Resonemanget om styvföräldrarnas rätt att bli vårdnadshavare borde avgöras från fall till fall. Utskottet ansåg inte att det föreligger något behov av lagändring inom detta område (a.a.).

Majoriteten av våra informanter oavsett yrkesgrupp var positivt inställda till en öppning i likhet med den danska lagstiftningen. Följande informant svarade utifrån Linus och vinjetten: ”ja om det ska vara möjligt det här att åstadkomma vad vi tror är det bästa för Linus så borde man ju ha en sån paragraf eller en ändring som gav en sådan möjlighet” (Advokat 1, 2009). Nästa citat visar vad nästa informant ansåg om en öppning i lagen för att kunna tillgodose barnets bästa i denna fråga:

Det [...] kan säkert inte vara så dumt. För det är ju som sagt många barn idag som lever på olika sätt. Där man aldrig har träffat den andre föräldern, sen försvinner det här, det livet man lever till exempel. [Vi] träffar många här som [är] barn, som med största sannolikhet aldrig kommer att träffa den andre.

(Familjerättssekreterare 4, 2009)

Det var endast en informant som ansåg att det inte vore bra, dels för att han menade att ”[Linus har] en god relation till sin pappa, så på sikt, så är det ändå hans biologiske pappa och den kan ju växa den relationen.” (Familjerättssekreterare 3, 2009). Vidare menade han att det inte är självklart att det har med barnets bästa att göra, att man gjort en öppning i den danska lagen.

8. Sammanfattning

Syftet med uppsatsen var att undersöka barnets relation till den icke-juridiske vårdnadshavaren i förhållande till dagens nya familjekonstellationer utifrån ett juridiskt perspektiv. Detta har vi undersökt genom att ta del av familjerättssekreterare, advokater och en jurists svar på våra frågeställningar. Våra frågeställningar var följande:

- Vad innebär föräldraskap i rättslig belysning?
- Hur tolkar advokater/jurister och familjerättssekreterare barns bästa när det gäller relationen till icke-juridisk förälder?
- Hur tolkar advokater/jurister och familjerättssekreterare barnperspektivet i vårdnadsfrågor?

När det gäller föräldraskap i rättslig belysning har vi diskuterat detta utifrån ett biologiskt, rättsligt och socialt perspektiv. Våra resultat i analysen visar på att det sociala föräldraskapet anses som viktigt men utifrån lagen ges det biologiska föräldraskapet företräde.

Tolkningarna kring när det gäller barnets bästa visar på likheter och olikheter mellan våra informanter. Vi kan se ett mönster i svaren som visar att man har Linus/barnets bästa i beaktande. Det skiljer sig dock i tolkningarna kring vad som är Linus/barnets bästa.

Analysen visar att samtliga informanter betonar vikten av ett barnperspektiv. Tolkningarna kring detta belyses genom hur våra informanter har med sig detta perspektiv i sitt arbete. Barnkonventionen har lagt grunden för hur man ska ta hänsyn till barn i svensk lagstiftning, och Barnkommittén tillsattes 1996 för att se över den svenska lagstiftningen i förhållande till Barnkonventionen. Barns bästa definieras inte på samma sätt inom de olika rättsområdena, här visas i analysen på hur de olika aktörerna tar hänsyn till barnets bästa i sitt yrkesutövande. Vi tar även upp denna aspekt när det gäller barnets bästa vid boende/vårdnadstvister.

Under rubriken vårdnad, boende och umgänge redovisar vi vad Föräldrabalken 6:2, 2 st. och Föräldrabalken 6:14a 1 st. reglerar. I dessa tas viktiga faktorer upp, såsom umgänge och boende, och hur dessa ska beaktas. Här besvarar våra aktörer hur de skulle

agera utifrån Föräldrabalken 6:9, 1st. och i förhållande barnets bästa. Under föräldraperspektivet tas föräldraskap i rättslig belysning upp. När det gäller rättsligt föräldraskap berättas hur man kan erhålla detta, och informanterna ger svar på hur man kan erhålla rättsligt föräldraskap som icke-juridisk förälder.

Vidare definieras även vad föräldraskap innebär utifrån tidigare forskning och utifrån våra informanter. I delarna biologiskt och socialt föräldraskap redovisas vad detta innebär, och våra informanter ger svar på varför och vilket föräldraskap de anser vara viktigast.

Prop.1997:98:7 resonerar kring om man ska införa särskilda familjedomstolar, här tas det upp om hur informanterna resonerar kring frågan. När det gäller åldersperspektivet betonas att man ska se till barnets ålder och mognad. FN-kommittén betonar att även de små barnen har åsikter och att det är myndigheternas ansvar att utveckla metoder för att höra de yngre barnen. Här visas hur de professionella aktörerna resonerar kring åldersperspektivet.

I stycket samarbetsamtal tar vi upp vad det innebär, och vad det syftar till. Det är socionomer som leder samtalen, och att målet med samarbetsamtalen är att nå en samförståndslösning mellan parterna och samtidigt ha barnet i fokus. Vi redogör även vad våra informanter har att säga om samarbetsamtal. Under avsnittet upplysning och utredning berättas om vad dessa innebär och innefattar, samt hur detta besvaras utifrån de olika aktörerna.

Under svensk, dansk och norsk rätt belyser vi våra grannländers olika lagstiftningar, och vi diskuterar varför svensk lag inte uppdaterar Föräldrabalken 6: 9, 1 st. Här tas även upp hur informanterna ställer sig till en öppning i lagen i likhet med grannländerna.

8.1. Slutdiskussion

Det man kan se utifrån våra intervjuer är att det är skillnader i vad man betraktar som barnets bästa. Informanterna har sin utgångspunkt i uttrycket barnets bästa men tolkningarna skiljer sig åt. Vår vinjettkille Linus får många tolkningar om vad som är hans bästa och våra informanter hade agerat på olika sätt utifrån Linus och bonuspappans önskan.

Vi uppfattar att samtliga vill Linus bästa och att samtliga har ett barnperspektiv

med sig, på ett eller annat sätt. Det som däremot förvånar är att argumenten som rör Linus bästa, bara gäller under förutsättning att det är en biologisk förälder som tvistar om vårdnaden. Om det är en bonusförälder ändras spelreglerna. Det biologiska äger mycket stort utrymme i frågan kring vad som anses vara Linus bästa. Vad är det som säger att en biologisk förälder alltid är det bästa alternativet för barnet? Och på vilket sätt kan man försvara att man arbetar utifrån ett barnperspektiv när endast det biologiska är värt något enligt lagen? Många barn idag lever med en juridisk och en icke-juridisk förälder och man utgår hela tiden från att man ska jobba utifrån ett barnperspektiv, och att man alltid ska se till barnets bästa. Gör man det? Och på vilket sätt anser man att man gör det? Särskilt när lagen säger att bara det biologiska arvet räknas.

Informanterna håller med om att den sociala föräldern, är väldigt viktig för barnet samtidigt som den föräldern rangordnas sist ur ett rättsligt perspektiv. Majoriteten av våra informanter var positivt inställda till att följa våra grannländers lagstiftning, att öppna upp en möjlighet för de barn och bonusföräldrar som står nära varandra i de ombildade familjerna. Hade detta varit en större uppsats med mer utrymme hade vi gärna studerat våra grannländers lagstiftning. Vad var det som gjorde att det kom till en lagändring? Hur har utfallet av den lagändringen sett ut? Fördelar och nackdelar med lagändringen?

En tanke som växt fram under arbetets gång är att barnets bästa kan hamna i kläm för de vuxnas vilja. I Linus fall kan han få stanna kvar i sin stad, gå kvar i sin skola, ha sina fritidsaktiviteter och ha kvar sina vänner, under förutsättning att hans biologiska pappa godkänner att Linus får bo kvar hos sin bonuspappa, och att hans bonuspappa ger samtycke till detta. Om inte hans biologiska pappa och hans bonuspappa är överens om detta, då blir det de vuxnas vilja som före Linus önskan.

Något som majoriteten av informanterna önskade, var att det skulle finnas en familjedomstol. De menade att man på så sätt skulle kunna skapa en slags säkerhet kring frågor som rör familjerätt. De som arbetar inom familjerätt bör, enligt informanterna, ha en vidareutbildning och en spetskompetens inom området, just för att alla ska jobba på liknade sätt och undvika de subjektiva bedömningarna och nå en mer enhetlig tolkning av lagen som den står skriven idag. Alla, från socionomer till domare ska arbeta utifrån ett barnperspektiv men som det ser ut idag är det bara domarna som inte behöver vidareutbildning då det kommer till ämnet familjerätt. Det förvaras i prop.

1998:97:7 att domarna ska ha en bred grund och inte inneha särskild kompetens inom detta område. Däremot ska de ha särskild utbildning inom andra rättsområden. Detta visar på att familjerätt inte har så hög status inom rättsväsendet.

FN-kommittén betonar att man ska prata med alla barn som är i stånd till att ha en åsikt och de lägger ansvaret på myndigheterna som ska se till att man utvecklar metoder för att kunna prata med de minsta barnen. Det vi ser utifrån denna uppsats är även vikten av att det är bra med välutbildad och intresserad personal som ansvarar för dessa samtal. Det ligger ett stort ansvar att tolka och återge ett barns historia. De olika familjerättsenheterna har olika förfaranden gällande barnsamtalen. En familjerätt hade en uttalad åldersgräns, det strider direkt mot vad lagen och Barnkonventionen säger.

En diskussion kring barnsamtalen var att barnen ofta kan känna sig pressade att säga vissa saker, att de vill vara båda föräldrarna till lags. Båda våra informanternas yrkeskårer nämnde denna problematik, att det kan vara svårt att vid samtalen se vad som egentligen är barnets önskan och vad som är föräldrarnas önskan. Vad som däremot ingen nämnde är att det kan vara på andra hållet, det vill säga att barnen påverkas att inte uttrycka sina åsikter. Dahlstrand (2004) tar upp denna aspekt i sin avhandling och kanske ska man lägga mer vikt vid just den delen av problematik kring barnsamtalen.

När det gäller snabbupplysningarna tog vi del av de båda professionernas syn. Advokaterna och juristen ser vikten av att ha ett bra underlag inför de interimistiska besluten då dessa ofta är vägledande inför huvudförhandlingen. Tidsperspektivet är en annan faktor som spelar in, ibland kan det gå uppemot ett år från ett interimistiskt beslut till en huvudförhandling. Då har barnet sin kontinuitet skapad och den ändrar sällan domstolen på. Familjerättssekreterarna har begränsat med tid på sig för att kunna ge det underlag som är önskvärt inför de interimistiska besluten. Att barn inte får uttrycka sina åsikter är inget ovanligt vid snabbupplysningar.

Enbart utifrån vinjetten gavs olika tolkningar för Linus del. Utan att våra informanter träffat Linus har man med sin erfarenhet och förförståelse, en tanke om vad som är hans bästa. Redan när Linus och hans bonuspappa kommer för att be om hjälp görs en bedömning av vad som är Linus bästa. Det fanns de som var villiga att göra ett försök trots att den juridiska delen inte var fördelaktig, men som kanske såg det som att Linus bästa var att stanna kvar hos sin bonuspappa, och det fanns de som ansåg sig att

inte kunna göra något, som kanske ansåg att det var för Linus bästa att åka till sin biologiska pappa.

Anna Singer (2000) menar att man måste ändra synen på rättsligt föräldraskap för att kunna uppnå barnets bästa. Vi är benägna att hålla med. Vi skulle vilja att det ges mer information till alla de familjer ute i samhället som lever i ombildade familjer. Denna fråga behöver lyftas upp till diskussion, inte bara avfärdas som motion inom politiken. Det kanske är så att lagen behöver uppdateras till 2000-talets familjekonstellationer?

Om vi återgår, till uppsatsens inledning, till historien om Jack och hans bonuspappa som överlevde tsunamin. Tack vare Jacks kloka biologiska pappa fick Jack och hans bonuspappa behålla sin relation till varandra. Jacks pappa flyttade till samma stad som de levde i och papporna hade en slags gemensam vårdnad om Jack, inte på ett juridiskt sätt men på ett mänskligt sätt.

9. Referenslista

- Abercrombie, Nicholas, Turner, Bryan S. & Hill, Stephen (2006). *Penguin dictionary of sociology*. 5. ed. Great Britain/British Isles: Penguin
- Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Blom, Björn (red.) (2006). *Kunskap i socialt arbete: om villkor, processer och användning*. 1. utg. Stockholm: Natur och kultur
- Barnets bästa: från vision till verklighet*. 1. uppl. (2001). Stockholm: Barnombudsmannen
- Barnkommittén (1997). *Barnets bästa i främsta rummet: FN:s konvention om barnets rättigheter förverkligas i Sverige: Barnkommitténs huvudbetänkande*. Stockholm: Fritze
- Lundström, Tommy & Bäck-Wiklund, Margareta (red.) (2001). *Barns vardag i det senmoderna samhället*. Stockholm: Natur och kultur
- Dahlstrand, Lotta (2004). *Barns deltagande i familjerättsliga processer*. Diss. Uppsala: Univ., 2004
- De Paula, Tilde & Klang, Birgitta (2006). *Gummimammor, plastpappor och bonusbarn: handbok för styvföräldrar*. Stockholm: Bokförlaget DN
- Dagens Nyheter (2007-12-26) "Fakta: Tsunamikatastrofen" (elektronisk), *DN hemsida*, <<http://www.dn.se/nyheter/fakta-tsunamikatastrofen-1.642684>> (2009-06-04)
- Familjerätten på nätet (2009) "Socialtjänstens familjerätt" (elektronisk) Famratt.com <<http://www.famratt.com/socfamratt.htm>> (2009-05-19)
- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning [Elektronisk resurs]*. (2002), Stockholm: Vetenskapsrådet Tillgänglig på Internet: <http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf>
- Hafström, Gerhard (1966). *Den svenska familjerättens historia*. 3., rev. uppl. Lund: Juridiska föreningen i Lund
- Hammarberg, Thomas (2006). *Mänskliga rättigheter: konventionen om barnets rättigheter*. Ny, rev. uppl. Stockholm: Utrikesdepartementet
- Heide Ottosen, Mai (2004). *Samvær til barnets bedste?: om regler og praksis på samværsområdet*. København: Socialforskningsinstituttet
- Hydén, Margareta & Hydén, Lars-Christer (2002). *Samtal om den nya familjen och det eviga föräldraskapet*. 1. utg. Stockholm: Natur och kultur

- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lundström, Tommy & Bäck-Wiklund, Margareta (red.) (2001). *Barns vardag i det senmoderna samhället*. Stockholm: Natur och kultur
- Nationalencyklopedin (2009) ”Förförståelse” (elektronisk), *NE officiell hemsida*, <<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/förförståelse> > (2009-05-25)
- Nationalencyklopedin (2009) A ”Anthony Giddens” (elektronisk), *NE officiell hemsida*, <<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/anthony-giddens#> > (2009-05-11)
- Nationalencyklopedin (2009) B ”Kärnfamilj” (elektronisk), *NE officiell hemsida*, <<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/artikel/235460>>(2009-04-09)
- Nationalencyklopedin (2009) C ”Rättsdogmatik” (elektronisk), *NE officiell hemsida*, <<http://ne.se/r%C3%A4ttsdogmatik#>> (2009-06-03)
- Nationalencyklopedin (2009) D ”Interimistiskt beslut” (elektronisk), *NE officiell hemsida*, <<http://ne.se/lang/interimistiskt-beslut>> (2009-06-03)
- Nationalencyklopedin (2009) E ”Biologiska föräldrar” (elektronisk), *NE officiell hemsida*, <<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/biologiska-föräldrar> > (2009-06-04)
- PDF (2003:01), Barnombudsmannen informerar bi2003:01 ”Barnets bästa i rättsprocessen vårdnad – Frågor om, boende och umgänge”, (elektronisk), *www.bo.se officiell hemsida*, <http://www.bo.se/Files/publikationer,%20pdf/BO_rattsprocessen040129.pdf > (2009-04-19)
- Riksdagen.se, SOU 2005:43, ”Barnets bästa”, (elektronisk), *Riksdagens officiella hemsida*, <<http://riksdagen.se/webbnav/index.aspx?sok=SOU+2005%3a43&sort=rel&nid=20001&a=s&sok=Barnets+b%c3%a4sta#soktraff> >(2009-04-19)
- Riksdagen.se (1995-01-01) Proposition 1994/95:224, ”Barnsrätt att komma till tals” , (elektronisk), *Riksdagens officiella hemsida*, <http://riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=37&dok_id=GI03224 > (2009-04-19)
- Riksdagen.se (1998-01-01), Proposition 1997/98:7, ”Vårdnad, boende och umgänge”, (elektronisk), *Riksdagens officiella hemsida*, <http://riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=37&dok_id=GL037 > (2009-04-19)
- Rejmer, Annika (2003). *Vårdnadstvister: en rättssociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt från barnets bästa*. Diss. Lund : Univ., 2003
- SCB, *Barn och deras familjer 2006*, (elektronisk) Statistiska centralbyråns hemsida <http://www.scb.se/Pages/PublishingCalendarViewInfo____259923.aspx?PublObjId=5393> (2009-05-19)

SCB, *Hemmaboende barn och ungdomar efter kön, ålder, familjetyp, föräldrars sammanboendeform och tid 2007*, (elektronisk) Statistiska centralbyråns hemsida <http://www.ssd.scb.se/databaser/igraph/MakeGraph.asp?onpx=y&pxfile=tmp20096311541380LE0102D1.px&PLanguage=1&menu=y&gr_type=1> (2009-06-03)

Schiratzki, Johanna (1997). *Vårdnad och vårdnadstvister: [Custody and custody disputes]*. Diss. Stockholm: Univ

Singer, Anna (2000). *Föräldraskap i rättslig belysning*. Diss. Uppsala: Univ.

Socialstyrelsen SOSFS 2003:14 (S) *Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens handläggning av vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge* (2003) (elektronisk) http://www.sos.se/sosfs/2003_14/2003_14.htm (2009-06-04)

Svenskförfattningssamling, (2001-06-07) SFS 2001: 45 *Socialtjänstlag (2001:453)* (elektronisk) Notisum.se <<http://www.notisum.se/rnp/sls/LAG/20010453.htm>> (2009-06-03)

Svenskförfattningssamling, (2005-06-09), SFS 2005:434, (elektronisk), Notisum.se, <<http://www.notisum.se/rnp/sls/sfs/20050434.PDF>>(2009-04-19)

Bilaga 1 – Informationsbrev

Helsingborg 2009-04-06

Till berörda parter

Vi är två socionomstudenter på Socialhögskolan, vid Lunds Universitet Campus Helsingborg, som skriver C-uppsats.

Detta brev är riktat till dig som tillfrågas om att delta i vår undersökning. Deltagandet innebär att du kommer att intervjuas av oss. Intervjun beräknas ta ca 1-1½ timme. Intervjun kommer att utgå från en diskussion kring en fallbeskrivning och kommer sedan att fokusera på frågor om barns bästa och föräldraskap.

Det insamlade materialet kommer att hanteras konfidentiellt och vi garanterar din anonymitet. Materialet kommer bara att läsas av oss och vår handledare och användas enbart för denna uppsats. Efter examinationen kommer både inspelningar och transkriptioner att makuleras. Det kommer att finnas möjlighet till att få ta del av resultat och den färdiga uppsatsen.

Deltagandet i undersökningen är frivilligt och kan när som helst avbrytas.

Syftet med vår uppsats är att se på vilket sätt lagen fungerar i förhållande till ”barnets bästa”, vårdnadsfrågor och icke-juridiskt föräldraskap. Varför just du är tillfrågad beror på att vi tror att du, med din yrkeskompetens och erfarenhet inom området, kan bidra med viktig information till vår undersökning. Din syn på området är betydelsefull för vårt uppsatsarbete.

Ytterligare upplysningar kan lämnas av oss som är ansvariga för undersökningen, Helena Paulsson och Katarina Dahlqvist.

Kontaktuppgifter:

Student: Helena Paulsson

Student: Katarina Dahlqvist

Handledare: Maria Bangura Arvidsson

Bilaga 2 – Vinjett

Mamma och pappa har gemensam vårdnad om Linus, 8 år.

Linus har sedan två års ålder haft sitt boende hos mamma och varannan helg hos sin pappa.

Pappa bor på annan ort, ca 20 mil norrut. Två av sommarlovets veckor tillbringar Linus hos sin pappa, resterande veckor tillbringar han hemma. Även andra lov under höst- och vårtermin tillbringar han hemma.

Mamma är omgift och Linus har bott tillsammans med sin bonuspappa sedan han var tre år. Linus har även en lillebror som är 4 år.

Pappa är också omgift, och har levt med den kvinnan sedan två år tillbaka.

Linus har bott på samma ort sedan han föddes och dagis och skolkompisar har följts åt under åren. Linus spelar fotboll och tränar friidrott på fritiden.

Linus har regelbunden kontakt med sin mormor och morfar som bor i samma stad. Han har även en moster och kusiner som han umgås med.

Linus mamma omkommer i en bilolycka, Linus bonuspappa vill att han ska bo kvar i hemmet och det är även Linus önskan.

- Hur agerar ni i detta ärende, juridiskt och med hänsyn till barnets bästa?

Bilaga 3 – Intervjuguide

Enligt FB 6:9 st. 1, om föräldrar har gemensam vårdnad och en av dem dör tillkommer vårdnadsansvaret den andre föräldern ensam.

- Borde vårdnadsfrågan bedömas på annat sätt om barnet bott tillsammans endast med den förälder som avlidit?

I våra grannländer har lagstiftningen tagit hänsyn till just dessa speciella fall med hänsyn till barnets bästa.

- Anser du att det behövs en lagändring i Sverige för att kunna tillgodose barnets bästa i dessa frågor?

Faktorer man tar hänsyn till vid vårdnadsfrågor/tvister är bl.a. syskon, skola, socialt nätverk och man ser till kontinuiteten i barnets liv.

- Anser du att man tar hänsyn till dessa faktorer vid bortgång av förälder, så som lagtexten är utformad idag?

”Det är de vuxna beslutsfattarna som avgör barnets bästa, utifrån sin egen uppfattning om vad som är barnets behov och intressen”.

- De som jobbar med barnfrågor, bör de ha en särskild utbildning eller manual som kan minimera subjektiva beslut?

”Barn är barn och barn är i behov av bestämmande vuxna som tar hänsyn till deras särskilda behov”.

- Anser du att lagen idag är utformad så att man kan ta tillvara på barnens önskemål?

Med tanke på dagens olika familjekonstellationer

- Hur definierar ni föräldraskap?

Biologiskt släktskap är en viktig faktor vid avgörande om vem som ska vara rättslig förälder.

- Vad finns det för andra grunder för att uppnå rättslig status som förälder och hur motiveras de?

Man kan idag vara rättslig förälder, biologisk förälder och social förälder

- Vilken av dessa anser du ha den största betydelsen när man ser till barnets bästa?

Barnombudsmannen anser att det finns en risk att socialnämnden i en utredning angående vårdnad, boende och umgänge ibland underlåter att utreda barnets åsikter då det är en komplicerad uppgift att höra barn på rätt sätt i en sådan tvist.

- Upplever du att det kan förhålla sig på det viset?